

Арина ФРУМКІНА

ОСНОВИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

(ПОСІБНИК ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ)

УДК'811.581(075.8):81

Фр82

Ф933

Укладачі: к. філол. н., доцент Арина Фрумкіна

Надруковано рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету,
протокол № 8 від 25.03.2025 р.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри німецької філології
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова **Наталя
ГОЛУБЕНКО**

доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, кандидат
філологічних наук, доцент Одеського національного університету імені І.І.
Мечникова **Вікторія ГРИГОРАШ.**

Зростаюче значення перекладу у глобалізованому світі вимагає високоякісної підготовки фахівців, здатних адаптуватися до нових умов міжкультурної комунікації. В навчально-методичному посібнику впроваджено сучасні методи та технології вивчення перекладу, що поєднують теоретичні основи з практичними підходами, такими як аналіз термінології, міжмовна варіативність, фреймова семантика та машинний переклад. Використано інноваційні стратегії, зокрема вивчення моделей термінологічної дефініції та адаптації мовних актів, що сприяють розвитку перекладацьких навичок у фахівців.

Фрумкіна А. Л. Основи термінологічного перекладу: теорія і практика (посібник для здобувачів освіти філологічних спеціальностей). Одеса, 2025. 145 с.

Зміст

Вступ	6
Історія перекладу та його розвиток у різних цивілізаціях.....	8
Теорія та практика перекладу: від історії до сучасних підходів	15
Специфіка письмового та усного перекладу.....	19
Теорія перекладу й споріднені науки.....	20
Синтаксис і міжмовна варіативність у перекладі: структура, преференції та адаптація	28
Лексико-семантична асиметрія, фреймова семантика та мовленнєві акти в теорії перекладу	37
Моделі термінологічної дефініції та фреймова семантика в термінотворенні та машинному перекладі	45
Корпусна лінгвістика і терміни	54
Галузеві аспекти термінотворення та термінологічного перекладу ..	60
Інституційна стандартизація термінів та їх роль у перекладацьких технологіях.....	66
Гармонізація термінів у міжмовному просторі.....	68
Термінознавство та термінологічне планування	75
Семіотичний підхід у теорії перекладу: концептуальні основи	79
Національне забарвлення мови в перекладі: культурні відповідності й міжмовні розбіжності	85
Поетичний текст як виклик для міжкультурного перекладу: на прикладі Й. В. Гете.....	94
Додатки	102
Йоганн Вольфганг фон Гете – Wanderers Nachtlied.....	108
Генріх Гейне – Fichtenbaum.....	108
Вільям Шекспір – Shall I compare thee to a summer's day?	109
Леонард Кoen – Hallelujah.....	110
Франц Шуберт – Der Erlkönig.....	111

Роберт Фрост – The Road Not Taken.....	113
Андрій Малишко – Пісня про рушник	114
Джон Кітс – Ode to a Nightingale	115
Шарль Бодлер – L'Albatros.....	116
Вільям Блейк – The Tyger	117
Тарас Шевченко – Заповіт.....	118
Бертольт Брехт – Die Ballade vom Wasserrad.....	119
Райнер Марія Рільке – Der Panther.....	120
Поль Целан – Todesfuge.....	121
Герман Гессе – Stufen.....	123
Генріх Гейне – Die Lorelei	124
Інституційна стандартизація термінів та їх ролі в перекладацьких технологіях.....	125
Моделі термінологічної дефініції.....	128
Термінологія в машинному перекладі та корпусній лінгвістиці.....	133
Порівняльна таблиця термінів для технічного, медичного та юридичного перекладу	136

Вступ

Переклад є однією з найважливіших складових міжкультурної комунікації та інтернаціоналізації сучасного світу. У глобалізованому суспільстві, де інформація поширюється з величезною швидкістю, роль перекладача стає все більш значущою. Переклад термінів та спеціалізованих понять — це не лише мистецтво мовної трансформації, але й наука, що вимагає від здобувачів вищої освіти високого рівня професійних навичок, а також здатності розуміти концептуальні та культурні відмінності між мовами та культурами.

Особливе значення переклад термінів набуває в тих галузях, де точність термінології має вирішальне значення для ефективності комунікації. Це стосується таких сфер, як право, медицина, інформатика, наукові дослідження, технічні інновації, екологія та енергетика. У цих дисциплінах навіть найменша неточність у перекладі термінів може призвести до непорозумінь, юридичних чи технічних помилок. Тому важливим завданням здобувачів вищої освіти є не тільки володіння лексичними засобами мови, а й розуміння специфіки застосування термінів у контексті їхнього функціонального і культурного значення.

Цей навчально-методичний посібник має на меті забезпечити студентів необхідними знаннями та навичками для ефективного перекладу термінів з різних галузей. Він охоплює основні теоретичні концепції, методи роботи з термінологією та стратегії, які дозволяють перекладачеві забезпечити точність, відповідність і адекватність термінів у процесі перекладу. Враховуючи важливість міжмовної гармонізації термінів, особливо в міжкультурному та міжнародному контекстах, посібник зосереджений на вивченні не лише лексичних аспектів, а й концептуальних та культурних особливостей термінології.

Особлива увага в цьому посібнику приділяється питанням, які виникають при перекладі термінів, що пов'язані з національними традиціями, концептуальними відмінностями та стандартами в різних мовах і культурах. Це є ключовими аспектами для здобувачів вищої освіти, які повинні вміти коректно застосовувати терміни не тільки в рамках власної культури, а й в контексті міжнародних та міжкультурних зв'язків. Вивчення таких матеріалів дозволить майбутнім перекладачам уникнути типових помилок, пов'язаних із недооцінкою культурних відмінностей і непрямими перешкодами, що можуть виникнути при роботі з термінами різних мов.

За допомогою практичних прикладів та аналітичних завдань, представлених у посібнику, студенти матимуть можливість розвинути свої навички виявлення тонких нюансів у перекладі термінів, а також опанувати методи їх адаптації з урахуванням семантичної та культурної еквівалентності. Розуміння теоретичних основ термінології, вміння працювати з термінологічними базами та знання міжнародних стандартів є важливою частиною професійної підготовки перекладачів і спеціалістів у галузі міжкультурної комунікації.

Завдяки цьому посібнику здобувачі вищої освіти матимуть можливість глибше зрозуміти важливість правильного перекладу термінів для забезпечення ефективної та точної комунікації, а також оволодіти необхідними інструментами для роботи з професійною термінологією в умовах глобалізації. Це знання є важливою основою для успішної кар'єри у галузі перекладу та міжкультурної комунікації.

Історія перекладу та його розвиток у різних цивілізаціях

Будь-яка професія має свою історію, а переклад – одна з найдавніших і найстійкіших форм людської діяльності, що не втратила своєї актуальності навіть у періоди глобальних суспільних трансформацій. Історія перекладу нерозривно пов'язана з історією міжкультурного спілкування, адже будь-яке суспільство, незалежно від його рівня розвитку, потребувало посередників для взаєморозуміння між різними етнічними групами. Одним із перших міфологічних свідчень, що символізують необхідність перекладу, є біблійна легенда про Вавилонську вежу. Ця історія не лише пояснює походження мовного різноманіття, але й натякає на виникнення перекладацької діяльності як суспільно значущого явища. Видатний німецький філософ Фрідріх Ніцше зазначав, що рівень розвитку суспільства можна оцінити за тим, як в епоху перекладають тексти та як адаптують спадщину минулих поколінь. Перші прояви перекладу були, без сумніву, усними, оскільки контакти між народами існували задовго до появи писемності.

Проте письмовий переклад виник паралельно з розвитком писемної комунікації. Найдавнішою системою письма вважається шумерський клинопис, що з'явився близько 3300 року до н.е. Археологічні знахідки глиняних табличок свідчать про існування дво- та тримовних текстів, які можна розглядати як перші зразки письмового перекладу. Особливу роль у цьому процесі відігравали школи писарів у Шумері, де вивчали не тільки писемність, а й техніку перекладу між шумерською та аккадською мовами. Таким чином, саме в шумерській цивілізації виникла перша організована система підготовки перекладачів.

Шумерська школа е-дуба (тобто «будинок табличок») була першим відомим навчальним закладом, де навчали писарів, які, окрім вміння переписувати тексти, повинні були також володіти навичками перекладу.

Канцелярськими мовами тоді були шумерська та аккадська, тому знання обох мов було обов'язковим.

Навчання проходило під керівництвом «батька дому табличок», а викладачі називалися «великими братами». Учні, яких називали «синами будинку табличок», навчалися перекладу та ведення адміністративних документів. На випускному іспиті вони повинні були продемонструвати здатність перекладати як усно, так і письмово, що свідчить про високий рівень організації перекладацької діяльності в ті часи. Давній Єгипет також залишив важливі свідчення про перекладацьку діяльність. Найдавніше з відомих зображень перекладача датується III тисячоліттям до н.е. і представлено на давньоєгипетському барельєфі.

Роль перекладача тоді була другорядною, що символічно відображалось у його меншому розмірі порівняно з постатями сановників. Водночас відомо, що в єгипетському суспільстві існували спеціалізовані групи перекладачів, які працювали при дворі фараона і в храмах. Перекладачі виконували як усні, так і письмові функції, що підтверджується текстами дипломатичного листування XV століття до н.е. У Стародавньому Єгипті перекладачі формували окрему професійну групу, яку Геродот у V столітті до н.е. називав кастою толмачів. Перекладачі мали власну ієрархію, а їхня діяльність була визнаною на державному рівні. Вони працювали як у фараонських канцеляріях, так і при торгових місіях та дипломатичних переговорах.

Саме завдяки їхній праці здійснювалися важливі міждержавні угоди між Єгиптом та сусідніми державами. М. Снелл-Хорнбі зазначає, що в Стародавньому Єгипті до перекладача ставилися дещо зневажливо, тому що він вмів говорити на мові мерзенних варварів і тому сам був гідний презирства. З іншого боку, в давньоєгипетських текстах XXVIII-XX ст. до н. е. неодноразово згадується «начальник перекладачів», що означає, що перекладачі в Стародавньому Єгипті представляли особливі професійні

групи та мали власну ієрархію. Імовірно такі «загони» перекладачів існували при канцелярії фараона та при храмах.

Перекладали вони, мабуть, як усно, так і письмово . Щоправда, письмові переклади цієї самої ранньої пори до нас не дійшли. Перші документальні пам'ятники перекладу в Єгипті відносяться до XV ст. до н. е. Це переклади дипломатичного листування з давньоєгипетської мови на аккадський клинопис. Трохи пізніше, за царювання Рамсеса II (XIII ст. до н. е.), починається епоха найвищого розквіту Стародавнього Єгипту, а до неї відноситься найбільша кількість пам'яток перекладу: дипломатичних текстів. У V ст. до н. е. Геродот відзначав: «У Єгипті існує сім різних каст: жерці, воїни, коров'ячі пастухи, свинопаси, дрібні торговці, толмачи і керманічі» . Чи складали толмачі (тобто перекладачі) в дійсності особливу касту в Стародавньому Єгипті, точно не відомо, але вони цілком імовірно займали певну професійну нішу. Перший перекладач, якого ми знаємо по імені також єгиптянин.

Це Анхурмес, верховний жрець Тініса (XIV ст. до н. е.). Греко-римська антична епоха стала власне першою істотно відчутною епохою перекладу, саме в цей час формуються перші перекладацькі концепції, наукова та практична вартість яких актуальна й досі. Римляни активно перекладають з грецької літературні твори. Саме завдяки перекладу Рим зміг досягнути для себе найбагатше культурне надбання стародавньої Греції і долучитися до нього.

У 240 році до н. е. грецький раб Лівій Андронік створив латинську версію Одисеї і тим самим відкрив суворим римлянам ворота до скарбниці грецької літератури, а переклад внаслідок цього розквітнув. Визначні римські послы та оратори – Теренцій, Цицерон, Горацій, Вергілій були блискучими перекладачами. В II-III ст. до н. е. в царині перекладу відомими особистостями виступають Квінт Енній, який творчо використав спадок трагедій Евріпіда; Тит Макцій Плавт, який будував свої комедії на основі

грецьких; Публій Теренцій Афр, який переклав з грецької близько 100 комедій. Найвидатнішим перекладачем класичного періоду був Марк Тулій Цицерон (106–43 роки до н. е.). Він запропонував концепцію «емуляції», конкуруючого відтворення. Його теоретичні роздуми про переклад пронизані патріотичною самосвідомістю. Він застерігає від «рабського наслідування».

Цицерон вимагає не дослівного перекладу, а передачі головної суті оригіналу, хоча водночас він домагається як найточнішої передачі філософських термінів з грецької мови, найперше промов Есхіна та Демосфена. Проте один із наступників Цицерона – філолог I століття н. е. Квінтіліон – відійшов від його настанов у бік «суперництва», змагання з автором оригіналу, поклавши тим самим початок тенденції так званого вільного перекладу. Цій суто римській традиції протиставляє свої погляди автор, який увійшов в історію перекладу під ім'ям Ієроніма Стридонського (св. Ієроніма), і вважається перекладачем першої визнаної автентичної латинської версії Біблії (400 р. н.е.). Народився Ієронім у містечку Стридон (область між Далмацією та Паннонією).

Згодом батьки-християни посилають його вчитися до Риму, де він здобув глибокі знання з класичної літератури, східної філософії та права. В пустелі на терені сучасної Сирії два роки проводить у каятті, присвячуючи себе вивченню святого Письма та гебрійської мови. В Антіохії Ієронім навчається на священика та з 382 року працює в Римі секретарем, перекладачем й радником Папи Дамаса I, який доручив йому зробити переклад та ревізію біблійних текстів Нового Заповіту, використовуючи першоджерелом офіційно визнані грецькі манускрипти. Він першим в історії перекладає Старий Заповіт із гебрійської мови на латину безпосередньо з оригіналу.

Святим його було проголошено вже в VIII ст. З 1992 року Міжнародна федерація перекладачів відзначає день св. Ієроніма 30 вересня як Міжнародний день перекладу. складі запитання до цього тексту.

Контрольні запитання

1. *Які міфологічні свідчення символізують необхідність перекладу, і як це відображає важливість перекладацької діяльності в історії?*
2. *Як Фрідріх Ніцше оцінював роль перекладу в розвитку суспільства?*
3. *Які перші прояви перекладу можна виявити в шумерській цивілізації, і яку роль у цьому відігравала школа е-дуба?*
4. *Яка роль перекладачів у Стародавньому Єгипті, і як вони були організовані в професійну групу?*
5. *Як Геродот описував перекладачів у Стародавньому Єгипті, і яку роль вони виконували в суспільстві?*
6. *Які важливі пам'ятки перекладу з'явилися в Єгипті в XV столітті до н. е.?*
7. *Як переклад грецьких творів римлянами сприяв розвитку римської культури?*
8. *Як Цицерон підходив до перекладу, і яку концепцію він запропонував?*
9. *Яким чином концепція «суперництва» Квінтіліона змінила підхід до перекладу?*
10. *Яка роль св. Ієроніма у розвитку перекладу Біблії, і чому його переклад став важливим в історії християнської традиції?*
11. *Як виникнення писемного перекладу пов'язане з розвитком писемної комунікації в древніх цивілізаціях?*
12. *Які археологічні знахідки підтверджують існування дво- та тримовних текстів в Шумері?*

13. Яку роль відіграли школи писарів у Шумері в розвитку перекладацької діяльності?

14. Як навчалися майбутні перекладачі в шумерських школах, і які навички вони повинні були здобути?

15. Як перекладацька діяльність в Стародавньому Єгипті була організована на рівні держави та суспільства?

16. Як Геродот оцінював соціальний статус перекладачів у Стародавньому Єгипті?

17. Чому в Стародавньому Єгипті перекладачі вважалися частиною спеціалізованих професійних груп?

18. Які конкретні приклади перекладів з давньоєгипетської на аккадський клинопис існують, і що вони підтверджують?

19. Як і чому римляни зверталися до грецьких текстів через переклад, і як це впливало на їх культуру?

20. Які особливості перекладу *Одісеї* Лівієм Андроніком допомогли римлянам досягнути грецьку літературу?

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Тематичне групування:** Розподіліть текст на кілька підтем, зважаючи на історичні етапи розвитку перекладу (шумерський період, давній Єгипет, античність тощо).

2. **Тематичний аналіз:** Напишіть короткий аналіз того, як переклад розвивався у різних історичних етапах (Шумер, Єгипет, Рим, християнський світ). Які ключові особливості перекладацької діяльності в кожному з періодів?

3. **Переклад перекладу:** Перекладіть на одну з іноземних мов фрагмент тексту, який стосується діяльності перекладачів у Стародавньому Єгипті.

4. Порівняння перекладацьких концепцій: Як концепція перекладу Марка Тулія Цицерона відрізняється від концепції Ієроніма Стридонського? Як ці концепції вплинули на перекладацьку практику?

5. Історичний контекст: Напишіть есе про роль перекладачів у Стародавньому Єгипті, їх соціальний статус і вплив на міждержавні угоди.

6. Дослідження культурних відмінностей: Використовуючи приклад перекладу з тексту, проаналізуйте, як різні культури адаптували свої переклади і які культурні особливості впливали на цей процес.

7. Історія перекладу в контексті глобалізації: Як сучасний розвиток перекладу співвідноситься з історичними прикладами, наведеними в тексті?

8. Роль св. Ієроніма у розвитку перекладу: Оцініть роль Ієроніма Стридонського в історії перекладу. Як його підхід до перекладу вплинув на майбутні практики?

9. Практика перекладу в античному Римі: Використовуючи приклад Лівія Андроніка, Публія Теренція Аффа та Цицерона, поясніть, як переклад з грецької на латину сприяв розвитку римської літератури та культури.

10. Розвиток термінології перекладу: Як ідеї Цицерона та Квінтіліона щодо перекладу відобразилися на розвитку термінології перекладу в римську епоху?

11. Порівняння перекладу в стародавніх культурах: Як переклад у Шумері та Давньому Єгипті відрізнявся за своєю функцією та статусом у суспільстві? Напишіть коротке порівняння.

12. Переклад та культура: Оцініть значення перекладу як інструменту культурного обміну, на прикладі перекладів з грецької в Римі.

13. Роль перекладу в розвитку суспільства: Як переклад допомагає розвивати суспільства, зважаючи на приклади, наведені в тексті? Як це впливало на еволюцію культури?

14. Міфи та переклад: Як біблійна легенда про Вавилонську вежу символізує необхідність перекладу? Які культурні та соціальні наслідки можна побачити в цьому міфі?

15. Шумерське навчання перекладу: Напишіть есе про перші перекладацькі школи в Шумері, їхню роль у розвитку писемності та перекладу.

16. Переклад і політика: Як переклад у Стародавньому Єгипті впливав на дипломатичні відносини між державами? Проаналізуйте цей процес на основі тексту.

17. Техніки перекладу в Давньому Єгипті: Порівняйте техніки усного і письмового перекладу в Стародавньому Єгипті. Які особливості вони мали?

18. Порівняння концепцій перекладу: Які принципи перекладу пропонував Цицерон і як вони відрізняються від сучасних концепцій перекладу?

19. Історія перекладу в контексті релігійних текстів: Як переклад біблійних текстів став визначним моментом в історії перекладу? Розгляньте роль Ієроніма Стридонського в цьому процесі.

20. Стратегії перекладу: Як змінюються стратегії перекладу залежно від культурних, політичних та релігійних контекстів, зокрема в античності та середньовіччі?

Теорія та практика перекладу: від історії до сучасних підходів

Переклад є одним із найважливіших засобів взаємодії між культурами, оскільки дозволяє передавати інформацію, художні твори, наукові відкриття та технічні інновації з однієї мови на іншу. Він виконує функцію своєрідного «містка» між народами, забезпечуючи доступ до іншомовних текстів і сприяючи збагаченню культурного простору. Завдяки перекладу люди, які не володіють мовою оригіналу, можуть отримати точну

й повну інформацію про зміст творів, наукових відкриттів чи політичних документів. Основна мета перекладу – не просто передати текст іншою мовою, а максимально точно та повно зберегти зміст, стилістику та комунікативну функцію оригіналу. Це означає, що переклад – це не просто підбір слів і граматичних конструкцій, а глибокий когнітивний процес, що охоплює аналіз, інтерпретацію та відтворення інформації відповідно до норм і традицій мови перекладу. Згідно з сучасними теоріями перекладу, його основна суть полягає у передачі значення, а не просто слів чи граматичних структур. Як зазначав лінгвіст Євген Ніда, переклад – це «динамічна еквівалентність», що означає не лише буквальне відтворення, а й адаптацію тексту для сприйняття його носіями мови перекладу. Процес перекладу та його етапи

Процес перекладу є цілеспрямованим і складним когнітивним явищем, що включає кілька послідовних етапів: 1. Сприйняття інформації мовою оригіналу (читання або слухання тексту, аналіз контексту). 2. Аналіз змісту з урахуванням особливостей лексики, стилістики, прагматики та культурних аспектів. 3. Синтез змісту засобами мови перекладу. 4. Стилiстична адаптація та редагування перекладу відповідно до норм цільової мови. 5. Перевірка адекватності та корекція, якщо це необхідно. Важливим аспектом у процесі перекладу є інтерпретація змісту, оскільки слова та фрази можуть мати кілька значень залежно від контексту. Перекладач повинен володіти не лише мовними знаннями, а й розуміти культурні реалії, історичний фон та соціальні особливості тексту, що перекладається. Згідно з теорією міжмовної комунікації, переклад може стикатися з рядом труднощів, зокрема:

— *Лексичні труднощі* – відсутність прямих відповідників у мові перекладу (наприклад, англійське "*privacy*" не має точного відповідника в українській).

— *Граматичні труднощі* – відмінності в синтаксичних структурах мов.

— *Стилістичні труднощі* – збереження авторського стилю та відповідність нормам мови перекладу.

— *Культурні розбіжності* – різне сприйняття символіки, фразеології, гумору.

— Одним із головних принципів перекладу є *еквівалентність*, яка може бути різних типів:

Формальна (буквальна) еквівалентність – дослівне відтворення тексту.

Динамічна (функціональна) еквівалентність – передача змісту з адаптацією до цільової мови.

Стилістична еквівалентність – збереження стилю оригіналу.

Семантична еквівалентність – точне передання значення без спотворення змісту.

Переклад може бути класифікований за різними критеріями:

За формою: **Письмовий** – переклад текстів різного характеру (літературний, науковий, технічний тощо).

1. **Усний**: *Послідовний переклад* – здійснюється після прослуховування певного фрагмента тексту. *Синхронний переклад* – здійснюється одночасно з мовленням оратора.

За способом: *Буквальний переклад (дослівний)* – передає кожне слово окремо, що часто призводить до невідповідності нормам мови перекладу. *Адекватний переклад* – передає зміст і стилістику оригіналу відповідно до норм цільової мови.

За обсягом: *Повний переклад* – відтворює весь зміст тексту без скорочень. *Реферативний переклад* – стислий виклад основних ідей тексту. *Анотаційний переклад* – короткий опис змісту тексту. Практичні аспекти різних видів перекладу. *Буквальний переклад*. Його використовують у технічних текстах, де важливо зберегти точність формулювань. Однак у

художньому чи публіцистичному перекладі буквальний метод може спричинити стилістичні проблеми.

Українська (буквально): Ця книга найцікавіша серед тих, що я читав.

Німецька: Dieses Buch ist das interessanteste, das ich gelesen habe.
Адекватний переклад. Цей вид перекладу враховує синтаксичні особливості мови перекладу та передає зміст так, щоб текст звучав природно.

Приклад адекватного перекладу:

Українська: Ми чекали на друга біля входу до університету.

Англійська: We were waiting for our friend near the entrance to the university.

Контрольні запитання

1. Що таке "динамічна еквівалентність" у перекладі? Як вона відрізняється від формальної еквівалентності?

2. Які етапи включає процес перекладу і чому кожен з них є важливим для досягнення точного та якісного перекладу?

3. Які основні труднощі можуть виникнути під час перекладу тексту з урахуванням лексичних і граматичних відмінностей між мовами?

4. Як стилістичні труднощі можуть вплинути на якість перекладу? Наведіть приклад.

5. Що таке "культурні розбіжності" у перекладі і як перекладач може адаптувати текст для іншої культури?

6. Як ви розумієте принцип "адекватного перекладу"? Які методи використовується для досягнення цієї адекватності?

7. Чим відрізняються письмовий переклад і усний переклад? Які особливості кожного з них?

8. У чому полягають основні відмінності між "реферативним" і "анотаційним" перекладом?

9. Як переклад технічних текстів може відрізнятися від художнього перекладу? Наведіть приклад.

10. Чому важливо зберегти "семантичну еквівалентність" в перекладі? Як це допомагає уникнути спотворення змісту тексту?

Специфіка письмового та усного перекладу

Письмовий переклад дає змогу перекладачеві працювати з текстом більш ретельно, використовувати довідкові матеріали, редагувати текст. Він є незамінним у науковій, технічній та художній сферах. Усний переклад відбувається в реальному часі, що вимагає високої концентрації, швидкого мислення та відмінного володіння обома мовами. Він буває послідовним (перекладач говорить після оратора) і синхронним (переклад здійснюється одночасно з мовленням спікера). Переклад – це складний і багатогранний процес, що вимагає не лише знання мов, а й розуміння культурних контекстів, стилістичних особливостей і специфіки жанру тексту. Завдяки перекладу забезпечується міжкультурний обмін, збагачується світова літературна традиція та розвиваються наукові знання. Сучасна теорія перекладу розглядає його як когнітивно-комунікативний процес, що передбачає не лише передачу інформації, а й адаптацію її для нової аудиторії. Синхронний переклад робить перекладач-професіонал одночасно з отриманням усного повідомлення. Узагальнюючи подамо складові сфери інтегральної теорії перекладу.

I. Загальна теорія перекладу а) теорія усного перекладу; б) теорія письмового перекладу; в) теорія машинного перекладу.

II. Окремі теорії перекладу

1. Теорія наукового та технічного перекладу а) теорія перекладу текстів загальнонаукових дисциплін; б) теорія перекладу в сфері спеціальних технічних галузей.

2. Теорія журналістського (публіцистичного) перекладу.

3. Теорія літературного перекладу а) теорія поетичного перекладу; б) теорія прозового перекладу; в) теорія театрального перекладу; г) теорія біблійного та сакрального перекладу.

III. Праксеологія перекладу

1) соціологія перекладу; 2) редакційна практика.

IV. Дидактика перекладу

1) навчання перекладачів; 2) допоміжні засоби (в т.ч. і технічні) для перекладачів.

Теорія перекладу й споріднені науки

Процес перекладу багатогранний та має безліч різних аспектів, саме тому стає зрозумілим той факт, що перекладознавство тісно пов'язано з багатьма як лінгвістичними, так і нелінгвістичними дисциплінами. Фонетичний рівень письмового перекладу утворюють звуки, виражені в тексті літерними символами. Основою фонологічного перекладу слугують відношення фонологічних одиниць мови оригіналу та мови перекладу до однієї й тієї ж звукової субстанції. При фонологічному перекладі слід розрізняти формальну відповідність й перекладну еквівалентність. Системи різних мов розрізняються на фонетичному та графічному рівнях, що створює певні труднощі при передачі «звукового образу» слова засобами іншої мови. Так, у фонетичній системі німецької мови не існує формальних відповідностей для кириличних графем «ш» та «щ», їх еквівалентними відповідниками в перекладі на німецьку мову слугують буквосполучення «sch» та «schtsch». До одиниць перекладу, які вимагають збереження фонетичного складу слова, відносяться власні імена, культурні реалії, звуконаслідувальні і емотивні вигуки.

1. **Власні назви** – це група лексики, яка однозначно співвіднесена з явищами дійсності. Власні імена, як і реалії, характеризують певну лінгвокультуру та повинні легко ідентифікуватися читачем. У перекладі

імена власні передаються за допомогою однозначних, закріплених в мові відповідників або за допомогою перекладацької транскрипції. Багато антропонімів та топонімів, що мають давню традицію вживання в українській мові, зберігають старий спосіб передачі за допомогою транслітерації.

Особисті та географічні назви, які не закріплені перекладацької традицією, передаються відповідно до сучасних правил практичної транскрипції. Перекладацької транскрипцією передаються: антропонімів, топоніми; назви установ, організацій, друкованих органів, судів, спортивних команд, творчих колективів та інші власні імена.

2. **Звуконаслідувальні вигуки**, що відображають звуки навколишнього світу, пов'язані зі слуховим сприйняттям людини. Природні звуки мають свої об'єктивні фізичні характеристики та не залежать від слухача. Проте, люди, що належать до різних культур, по різному передають в мові одні і ті ж звуки – сприйняття людини культурно обумовлено і багато в чому вибірково. Так, в англійській мові крики птахів передаються вигуками *chirp-chirp*, в німецькій – *piep-piep*, у французькій – *суі суі*, а в українській – *цвіріньк-цвіріньк*. т.д. При передачі звуконаслідувальних вигуків використовують перекладацьку транскрипцію та підбір еквівалентів. Звуконаслідувальні вигуки, які збігаються у вихідному і переводящем мовами, передаються за допомогою перекладацької транскрипції: *Мооо* – *мууу* (мукання корови), *Наh-hah!* – *Ха-ха!*

До них приєднуються запозичені вигуки, що виражають емоційні реакції людини (емотивні вигуки): *Hurrah (y)!* – *ура!* (радість), *bravo!* – *браво!* (схвалення), *ок!* – *окей!* (згода, схвалення і т.д.)

Найчисленніша група звуконаслідувань, що вимагають підбору ситуативних еквівалентів вигуків у мові перекладу: *Oink-oink!* – *Хрю-хрю!*

(вереск свині), *Achoo!* – *Апчиху!*, *Flop!* – *плюх!* (звук падіння), *Wau-Wau!*/ *Wof-Wof!* – *Гав-гав!* (гавкає собака).

3. **Емотивні вигуки**, які служать засобом вираження почуттів (здивування, захоплення, радість і т.д.), душевних станів, вольових спонукань та інших спонтанних реакцій людини, в перекладі вимагають підбору лексичних еквівалентів. Велика частина емотивних вигуків німецької мови мають еквівалентні відповідності в українській: *Bo-o!* – *У-у!* (спроба налякати), *Verdammt!* – *Тьху!*, *Horpla!* – *Ну, ні!* (незгода зі співрозмовником), *Höhe-ho!/Oh-ho-ho!* – *Ну і ну!* *O-хо-хо!* (вираз нудьги або досади). На відміну від інших мовних засобів, вигуки висловлюють почуття людини, не називаючи їх. Дана властивість вигуків зумовила їх багатозначність у мовленні. Вибір лексичного еквівалента в перекладі ускладнюється омонімією вигукної лексики. Для правильного розуміння вигуків потрібно звернення до контексту, так як один й той самий вигук може мати найрізноманітніші та, навіть, взаємовиключні значення. Більшою визначеністю мають вигуки та вигуківі вираження, що виступають у мовленні штампами або ситуативними кліше: *Hau ruck!* – *Раз-два взяли!*, *Alli-Hop* – *Аллі-гон!*.

У перекладі слід враховувати стилістичний реєстр емотивних вигуків. Стилiстична диференціяція вигуків в перекладі дозволяє зберегти особливості мови, їх приналежність до певної соціальної та вікової групи. З цієї причини слід розрізняти в перекладі високо частотну «модну» (нерідко запозичену) вигуківу лексику (*Bay!* *О-кей!* *Супер!*) і застарілі або рідко вживаються вигуки (*На жаль!* *Бог ти мій!* *Рятівники-угодники!*). При перекладі вигуків зі словникової позначкою «застаріле» перевагу не слід віддавати лексиці, яка практично вийшла з ужитку, або лексиці, яка не сприймається як нова або сучасна. Якщо в перекладі за мету ставиться зберегти національний колорит, перекладач може відмовитися від

переведення еквівалентними відповідниками або лексичними аналогами і застосувати транскрибування.

Вигуки та вигуківі словосполучення можуть бути розгорнуті в односкладові речення. У перекладі подібний прийом роботи з вигуками рекомендується лише в разі, коли неможливо знайти еквівалентні засоби в мові перекладу. Вигуки є спонтанною реакцією людини, яка свідчить про його емоційний стан, волевиявлення та ін. та заміна вигуків засобами дискурсивної мови значно знижує експресивність висловлювання.

4. Індивідуальні вигуки, що представляють собою авторські неологізми, які зустрічаються в текстах художньої та наукової літератури при описі звуків природи або індивідуальної мовної манери людини, передаються за допомогою транскрипції.

5. Просодика в усному перекладі. До серйозних проблем усного перекладу слід віднести співвідношення інтонації оратора і перекладача (розстановка акцентів в промові, інтонаційне та смислове виділення компонентів висловлювання). Як відомо, англійська мова відрізняється багатством інтонаційних моделей та засобів смислового виділення. Одне й те саме питання або фраза можуть мати декілька різних змістовних відтінків. Саме тому усний перекладач повинен добре володіти основними інтонаційними моделями іноземної мови, з яким він працює.

Крім того, потрібно добре володіти технікою мови та вміння правильно будувати речення з урахуванням особливостей сприйняття усного мовлення. Наприклад, перекладачеві необхідно правильно ділити мову/мовлення на словосполучення та граматичні конструкції, ближче один до одного розташовувати підмет та присудок, легко змінювати темп мови тощо. Наприклад: || *Wenn Sie einen Satz dolmetschen oder übersetzen, | sollen Sie auf alle Kleinigkeiten achten* ||. Коли Ви усно чи письмово перекладаєте речення, потрібно звертати увагу на всі тонкощі. Слід уникати в перекладі озвучування пауз і вживання слів-паразитів.

Це правило стосується й перекладу жартів. Перекладачеві слід дотримуватися нейтральної позиції в перекладі та контролювати появу в мові емотивних вигуків, що виражають схвалення, незадоволення, або інших вербальних чи невербальних реакцій при перекладі жартів або «незвичайних» оборотів промови оратора. Завдання перекладача полягає в тому, щоб замінити інтонацію мови-джерела на інтонацію мови перекладу. Необхідно уникати зайвої уривчастості або монотонності мовлення; темп мовлення перекладача в нормі відповідає темпу оратора. У той же час спроба імітувати інтонацію мови оратора веде до появи неприродних для мови перекладу інтонаційних моделей. Так, збереження в перекладі характерних для української мови підйомів та падінь голосу призводить до того, що мова перекладача сприймається невиправдано різкою та уривчастою, а в окремих випадках й як «передражнювання», перебільшене підкреслення особливостей ораторського стилю. В усному перекладі не допускається передача помилок в вимові та інших індивідуальних особливостей мовлення оратора, що виходять за рамки фонологічної норми мови-джерела. Винятком є дублювання фільмів, коли перекладач вибирає лексичні еквіваленти, фонологічна форма яких виконує ті ж стилістичні функції, що і в мові-джерелі.

6. Поетична організація художнього мовлення накладає свій відбиток на принципи поетичного перекладу. Досягнення повноцінності поетичного перекладу передбачає встановлення еквівалентності між структурою оригіналу та структурою перекладу й ставить перед перекладачем практично нездійсненне завдання, так як форму поетичного твору становить цілий комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, порушення яких веде до повної або часткової перебудови поетичного твору (рима, мелодія, архітектоніка, стилістика, образний, емоційний зміст слів та їх поєднань тощо). Зміна ритмічного чи

інтонаційного ладу твору може призвести до зниження художності тексту та зміни його смислового наповнення.

Контрольні запитання

1. *Як переклад виконує функцію «містка» між народами?*
2. *Яким чином переклад допомагає забезпечити доступ до іншомовних текстів?*
3. *Яку роль відіграє точність та повнота збереження змісту при перекладі?*
4. *Як процес перекладу відрізняється від простого підбору слів і граматичних конструкцій?*
5. *Які когнітивні процеси включає в себе переклад, відповідно до тексту?*
6. *Що означає «динамічна еквівалентність» в контексті сучасних теорій перекладу?*
7. *Як перекладач враховує культурні реалії, історичний фон та соціальні особливості під час перекладу?*
8. *Які лексичні труднощі можуть виникнути під час перекладу, і як їх можна подолати?*
9. *Як граматичні труднощі можуть вплинути на процес перекладу між різними мовами?*
10. *Як зберегти авторський стиль під час перекладу, враховуючи стилістичні труднощі?*
11. *Як культурні розбіжності можуть впливати на переклад і сприйняття тексту?*
12. *Якими є типи еквівалентності при перекладі, і як кожен з них визначається в тексті?*
13. *Як буквалізм впливає на переклад, особливо в технічних текстах?*

14. Чим відрізняється адекватний переклад від буквального перекладу?

15. Які критерії класифікації перекладу за формою згадуються в тексті?

16. Як перекладаються наукові, технічні, літературні тексти в письмовому перекладі?

17. Яким чином усний переклад відрізняється від письмового за способом виконання?

18. Які специфічні вимоги ставляться до послідовного перекладу в порівнянні з синхронним?

19. Як перекладач повинен діяти при перекладі жартів або нестандартних виразів?

20. Які аспекти поетичного перекладу ускладнюють передачу змісту оригіналу в іншій мові?

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз перекладу тексту:** Виберіть невеликий фрагмент будь-якого художнього або наукового тексту, перекладіть його з однієї мови на іншу. Поясніть, чому ви вибрали той чи інший метод перекладу (буквальний, адекватний, динамічний) та як адаптували текст з урахуванням культурних і граматичних особливостей мови перекладу.

2. **Теоретичне завдання: Порівняння еквівалентностей.** Порівняйте формальну, динамічну та стилістичну еквівалентність у перекладі певного фрагмента тексту. Поясніть, яку еквівалентність ви б вибрали в конкретних умовах і чому.

3. **Аналіз лексичних труднощів:** Оцініть текст, який містить лексичні труднощі (наприклад, терміни, що не мають точних відповідників у мові перекладу). Визначте, які стратегії ви б використали для їх перекладу.

4. **Створення перекладацької таблиці:** Для тексту наукового або технічного характеру створіть таблицю, що містить відповідники термінів у двох мовах (одна з мов має бути вашою рідною, інша – іноземною). Поясніть, чому ви вибрали саме ці терміни.

5. **Вправи на стилістичну адаптацію:** Перекладіть уривок з художнього тексту, звертаючи увагу на збереження авторського стилю. Порівняйте свій переклад з оригіналом, визначте, чи вдалося зберегти той самий емоційний тон та стиль.

6. **Інтерпретація культурних реалій:** Перекладіть уривок з літературного твору, в якому присутні культурні реалії. Опишіть, як ви адаптували їх для цільової аудиторії, зважаючи на культурні відмінності.

7. **Робота з вигуками:** Перекладіть діалог, в якому використовуються звуконаслідувальні вигуки. Визначте, чи потрібно адаптувати вигуки під особливості мови перекладу або чи можна їх залишити без змін.

8. **Практика усного перекладу:** Запишіть на відео або аудіо переклад усного виступу (монолог або діалог). Спробуйте одночасно адаптувати інтонацію та зберігати адекватність перекладу. Оцініть свою роботу після запису.

9. **Переклад міжмовних ідіом:** Виберіть кілька ідіом з однієї мови і перекладіть їх на іншу. Поясніть, як ви працюєте з такими виразами, щоб зберегти смислове навантаження і передати культурну специфіку.

10. **Переклад неологізмів:** Виберіть текст, що містить неологізми або терміни, які не мають відповідників в іншій мові. Складіть перелік неологізмів і поясніть, як ви б їх переклали, чи ви використовуєте транскрипцію або придумуєте нові терміни.

Синтаксис і міжмовна варіативність у перекладі: структура, преференції та адаптація

Теорія перекладу й синтаксис: преференції, структура й міжмовна варіативність. Процес перекладу в науково-технічній сфері є не лише трансфером лексико-граматичних одиниць між мовами, але й складним інтерлінгвальним та інтеркультурним актом, в якому культурні, логіко-семантичні та синтаксичні преференції мов-учасниць відіграють визначальну роль. Вихідний і цільовий тексти завжди функціонують у межах різних національних комунікативних норм, які впливають на структуру речень, позицію фокусу, принципи словосполучення та типові синтаксичні моделі. Однією з таких преференцій є порядок слів.

У німецькій мові (*Deutsch*) найінформативніше слово або компонент висловлення (*Rheme*) зазвичай розміщується в кінці речення. Наприклад:

- Німецькою: *Die Ergebnisse wurden erst nach mehreren Versuchen eindeutig.*
- Українською: *Результати стали однозначними лише після кількох спроб.*
- Англійською: *The results became conclusive only after several trials.*

Ця преференція не є типовою для української чи французької мови, де фокус часто передається інтонацією або лексико-семантичною заміною, а не виключно позиційно. Особливу складність для перекладача становить переклад складнопідрядних речень і багаточленних іменникових груп, особливо з німецької мови, де конструкції на кшталт:

- *Dieses Grundverständnis der im Gesetz begründeten und durch das Gesetz begrenzten Freiheit* є більш природними й вживаними, ніж їхній синтаксично розгорнутий варіант:

- *...der Freiheit, die im Gesetz begründet und durch das Gesetz begrenzt ist.* Українською така конструкція перекладається аналітично: → базове розуміння свободи, яка закріплена в законі й обмежується ним.

Англійською: → *This fundamental understanding of freedom as established and limited by law.*

Французькою: → *Cette compréhension fondamentale de la liberté fondée et limitée par la loi.*

У латинській фаховій традиції подібне речення могло б мати компактну конструкцію: → *Intellegentia libertatis lege fundatae atque limitatae.* Ще один виклик – термінологічні композити, типовими прикладами яких є німецькі багаточленні іменники:

• *Energieversorgungssicherheitsgesetz* → укр. закон про безпеку енергопостачання → англ. *Energy Supply Security Act* → фр. *Loi sur la sécurité de l'approvisionnement énergétique* → лат. *Lex de securitate energiae suppeditandae*

Або технічний приклад:

• *Spannungsfestigkeitsberechnung* • → розрахунок на міцність за напруженням • → *calculation of tensile strength* • → *calcul de la résistance à la traction*

Такі конструкції вимагають не калькування, а структурної адаптації. В українській мові це переважно реалізується аналітично: іменник + прийменниковий зворот або прикметник + іменник. У сфері усного перекладу, особливо під час синхронного, актуальною є тенденція до синтаксичного спрощення.

Наприклад, складне німецьке речення:

• *Die während der Messung festgestellten Abweichungen, die über die zulässige Toleranz hinausgehen, sind in einem Zusatzprotokoll zu dokumentieren* доречно передати як кілька простих речень: → Під час вимірювання були виявлені відхилення. Вони перевищують допустимі межі. Ці дані слід зафіксувати в додатковому протоколі.

→ англ. *Deviations identified during the measurement exceeded the tolerance. They must be documented in a supplementary report.*

→ фр. *Les écarts constatés lors de la mesure ont dépassé la tolérance. Ils doivent être consignés dans un rapport complémentaire.*

→ *lat. Deviationes mensurae tempore detectae tolerantiam excesserunt.*
In protocollo addita notandae sunt.

У перекладі з англійської часто виникає потреба розширення синтаксичних одиниць, оскільки англійська тяжіє до лаконізму:

- *Tests were performed using the standard procedure.*

→ Випробування проводилися із застосуванням стандартної процедури.

→ *Les essais ont été réalisés selon la procédure standard.*

→ *Examinatio per normam solitam facta est.*

Водночас перекладач повинен враховувати різну поведінку номінативних конструкцій:

- *die Bestimmung der Reaktionszeit (нім.)* → *визначення часу реакції (укр.)*

→ *determination of reaction time (англ.)*

→ *détermination du temps de réaction (фр.)*

→ *determinatio temporis reactionis (лат.)*

Отже, перекладач має володіти не лише терміносистемами, а й знати структурно-синтаксичні преференції кожної мови, у тому числі такі категорії, як розміщення фокусу, вид і позиція дієслів, порядок слів у складних підрядних реченнях, співвідношення синтетичних і аналітичних засобів вираження. Такі знання є ключовими для досягнення функціонально-комунікативної адекватності перекладу – тобто не лише формальної точності, а й відповідності мовним нормам і очікуванням носія цільової мови. Стилїстика, прагматика та лінгвістика тексту в теорії перекладу У центрі уваги стилїстики як мовознавчої дисциплїни перебуває аналіз взаємовідношення між мовною формою та мовленнєвою ситуацією, тобто умовами породження тексту. Саме ця функція стилїстики набуває особливого значення в контексті теорії перекладу, оскільки вона дозволяє виявити і систематизувати ситуативні чинники, що визначають

лінгвістичну та комунікативну специфіку оригіналу, а відтак – вимагають стилістично адекватної трансляції в мові перекладу.

До таких факторів належать: Географічне походження мови чи діалекту. Наприклад, особливості австрійського варіанта німецької мови (*österreichisches Deutsch*) або британського й американського варіантів англійської (напр., *biscuit vs cookie, boot vs trunk*). Їх правильна інтерпретація у перекладі потребує фонових знань і прагматичного чуття. У французькій мові регіональні варіанти також фіксуються: *chocolatine* у південній Франції замість *pain au chocolat*. Соціальна стратифікація мовця, яка у мові може проявлятися у вигляді соціолекту – варіанту мови, характерного для певного соціального прошарку. Українська мова дозволяє чітко простежити такі прошарки (мова академічного кола, молодіжний сленг, мова чиновництва), що в німецькій мові, з огляду на більшу стандартність, має значно менше стилістичних флуктуацій. Наприклад: укр. зацінити, підвиснути → нейтр. оцінити, запізнитись; нім. має лише обмежений набір подібних розмовних одиниць (*abhängen, geil, krass*), які рідко потрапляють у фахові або офіційні тексти. Переклад таких одиниць вимагає стилістичної нейтралізації або компенсації. Час або епоха походження тексту. Історичний контекст визначає стильові домінанти, архаїзми, конструкції. Наприклад, українське вельми, жадати, у сей час або німецьке *Allhier, obliegen, welchergestalt* вимагають відповідників з відповідним стилістичним маркуванням: англ. *wherefore, thou mayst*, фр. *naguère, ceci dit*, лат. *quoniam, itaque*. Тип висловлювання – монологічний або діалогічний, що визначає не лише синтаксис, а й структуру звертання.

Монологічні фрагменти потребують логічної цілісності та композиційної завершеності; діалог – більшою мірою тяжіє до еліпсисів, мовної економії, інтонаційних засобів виразності.

Наприклад: • нім. *Könnten Sie das bitte wiederholen?*

• укр. *Повторіть, будь ласка.*

- фр. *Pourriez-vous répéter, s'il vous plaît?*
- лат. *Potesne hoc iterare, quaeso?*

Рівень соціальної дистанції між комунікантами, що впливає на форми звертання, модальність, використання займенників. Особливу складність становить, наприклад, переклад українського дорогий пане як *Lieber Herr*, що у німецькому офіційному стилі має емоційно-забарвлений відтінок і звучить неочікувано неформально. Тому прийнятнішими є варіанти *Sehr geehrter Herr*, *Verehrter Herr*, залежно від рівня офіційності. Сфера вживання: наукова, технічна, журналістська, адміністративна, публіцистична. Наприклад, стиль періодичного видання *Der Spiegel* відзначається специфічною лексикою (*Spiegel-Deutsch*), частим вживанням складних складених прикметників: *wirtschaftsfeindlich*, *klimastabil*, *asylrechtlich umstritten*, що можуть бути передані українською аналітично: негативний до економіки, стійкий до кліматичних змін, спірний у контексті права на притулок. Такі явища є сферою перетину між стилістикою та прагматикою, яка вивчає мовлення як інструмент цілеспрямованої дії в комунікативному контексті. У теорії перекладу прагматика актуалізується як метод виявлення комунікативного наміру вихідного тексту і формування таких умов у тексті перекладу, за яких цей намір буде максимально ефективно відтворений. Саме тому переклад вимагає не лише трансляції значень, але й передачі функціонального навантаження висловлювання. У цьому контексті важливу роль відіграє також лінгвістика тексту – сучасна галузь, яка розглядає текст як функціональну єдність, побудовану на основі категорій когезії, когерентності, тематичної організації та комунікативної цілісності. Текст вважається первинною одиницею перекладацького аналізу – не слово і не речення, а саме зв'язна структура.

З позицій лінгвістики тексту, перекладацький процес можна поділити на три фази:

1. Фаза аналізу передбачає глибинне розуміння смислової структури оригіналу, його стилістичних, жанрових і прагматичних характеристик. Наприклад, виявлення іронічного відтінку в публіцистичному тексті (*That was certainly a brilliant move by the board...*), який не можна перекладати буквально як Це, безперечно, був геніальний хід... – необхідна стилістична компенсація: Рада, звісно, «блискуче» вчинила...

2. Фаза синтезу – побудова тексту перекладу, в якій особлива увага надається не лише відтворенню значень, але й збереженню жанрової, стильової і функціональної відповідності. Так, англійський *We regret to inform you...* має відповідати усталеній формі української офіційної мови: Повідомляємо з жалем..., а не дослівно Ми шкодуємо, що маємо повідомити...

3. Фаза оцінювання – перевірка еквівалентності та функціональної адекватності, що передбачає перегляд стилістичних рішень, узгодження термінології, редагування синтаксису з урахуванням норм мови перекладу. Таким чином, стилістика, прагматика і лінгвістика тексту формують спільне теоретичне підґрунтя для сучасної перекладознавчої практики. Вони дозволяють перейти від локального рівня словесного заміщення до глибшого рівня текстової інтерпретації, де переклад постає як комунікативна реконструкція, а не як репліка. Саме в цьому полягає сутність професійного, академічного підходу до перекладу.

Контрольні запитання

1. Як різні національні комунікативні норми впливають на синтаксис при перекладі?
2. Які основні синтаксичні преференції характерні для німецької мови?
3. Як позиція фокусу в німецькому реченні змінює його структуру порівняно з українським або англійським?

4. Як у різних мовах передається фокус за допомогою інтонації чи лексико-семантичної заміни?
5. Які труднощі виникають при перекладі складнопідрядних речень з німецької мови на українську?
6. Як в українській мові перекладаються багаточленні іменники з німецької?
7. Які стратегії перекладу використовуються для термінологічних композитів, таких як „Energieversorgungssicherheitsgesetz“?
8. Як німецька синтаксична структура може бути адаптована в англійському чи французькому перекладі?
9. Яка роль структурної адаптації в перекладі складних термінів?
10. Як перекладач може адаптувати складне німецьке речення для синхронного перекладу?
11. Як складні синтаксичні конструкції впливають на усний переклад у реальному часі?
12. Як англійська мова впливає на синтаксис під час перекладу, особливо у технічних текстах?
13. Які основні фактори впливають на структуру номінативних конструкцій в різних мовах?
14. Як перекладач має працювати з різними стилями мови (науковий, технічний, журналістський) в контексті синтаксичних особливостей?
15. Як можна адаптувати порядок слів в англійському та французькому перекладі з німецької мови?
16. Як соціальна стратифікація мовця впливає на переклад і вибір стилістичних рішень?

17. Як особливості діалектів (наприклад, австрійське або британське варіанти мови) повинні бути враховані при перекладі?

18. Як перекладати фрази, що містять архаїзми чи застарілі вирази, залежно від епохи походження тексту?

19. Які особливості перекладу монологічних і діалогічних висловлювань з точки зору синтаксису?

20. Як лінгвістика тексту допомагає в аналізі перекладу і збереженні його комунікативної цілісності?

Завдання для практичного опрацювання

1. **Аналіз синтаксичних преференцій:** Виберіть приклади з тексту, які демонструють відмінності в порядку слів між різними мовами (наприклад, німецька, українська, англійська). Поясніть, як перекладач може адаптувати порядок слів, щоб забезпечити функціонально-комунікативну адекватність перекладу.

2. **Переклад складнопідрядних конструкцій:** Перекладіть складнопідрядне речення з німецької мови, подібне до зазначеного у тексті (наприклад, конструкція „...der Freiheit, die im Gesetz begründet und durch das Gesetz begrenzt ist“) на українську мову. Поясніть, чому вибрали аналітичну конструкцію і як це відповідає мовним нормам.

3. **Переклад термінологічних композитів:** Виберіть термінологічний композит (наприклад, „Energieversorgungssicherheitsgesetz“) і перекладіть його на українську, англійську, французьку та латинську мови. Поясніть, чому в кожній мові обраний конкретний переклад і яка роль структурної адаптації.

4. **Аналіз прагматичних аспектів перекладу:** Знайдіть приклади з тексту, де прагматичні аспекти (регіональні варіанти мови, соціальна стратифікація, епоха походження тексту) можуть вплинути на переклад. Як ці фактори мають бути враховані при виборі варіантів перекладу?

5. **Порівняння стилістичних рішень:** Порівняйте стилістичні рішення в перекладі монологічного та діалогічного тексту. Створіть переклади двох фраз: одну з монологу, іншу з діалогу (наприклад, „Könnten Sie das bitte wiederholen?“). Як змінюється стиль і структура в кожному випадку?

6. **Аналіз лінгвістики тексту в перекладі:** Використовуючи текст, спробуйте визначити смислову структуру оригіналу, яка потребує глибокого аналізу для правильного перекладу. Виберіть фрагмент з іронічним відтінком або метафорою і поясніть, як перекладач має врахувати ці особливості.

7. **Синтаксичне спрощення у синхронному перекладі:** Перекладіть складне німецьке речення (наприклад, „Die während der Messung festgestellten Abweichungen...“) на кілька простих речень, як це робить перекладач при синхронному перекладі. Чому це важливо для ефективного усного перекладу?

8. **Практика стилістичної компенсації:** Виберіть фразу з публіцистичного тексту з іронічним відтінком (наприклад, „That was certainly a brilliant move by the board...“) і перекладіть її на українську, враховуючи стилістичну компенсацію. Поясніть, як змінюється смислове навантаження і яке рішення ви прийняли для збереження іронії.

9. **Тест на знання терміносистем:** Створіть термінологічний глосарій для певної сфери (наприклад, технічний переклад або юридичний переклад) на основі тексту, перекладаючи терміни на українську, англійську, французьку мови. Поясніть, які терміни вимагають спеціальної адаптації, а які можна перекласти дослівно.

10. **Оцінка функціональної адекватності перекладу:** Виберіть текст для перекладу і оцініть, чи є переклад функціонально адекватним: чи відповідає він не лише граматичним нормам, а й культурним, соціальним і

прагматичним вимогам цільової мови? Складіть пояснення для кожного вибраного варіанту.

Лексико-семантична асиметрія, фреймова семантика та мовленнєві акти в теорії перекладу

Лексико-семантична асиметрія, фреймова семантика й ілюкція в теорії перекладу Однією з перших лінгвістичних реалій, яку усвідомлює перекладач у своїй професійній діяльності, є те, що лексичні системи різних мов рідко бувають повністю ізоморфними. Це явище має численні передумови – історичні, культурні, географічні, кліматичні, демографічні – і найбільш виразно проявляється у сфері побутової лексики. Як приклад, у мові ескімосів існує понад 30 найменувань льоду, а в арабській мові – десятки термінів для позначення різних видів коней або верблюдів, обумовлені стилем життя та значущістю цих понять у культурі.

Українська або німецька мови не мають такої кількості диференційованих найменувань, що обумовлює лексичну асиметрію. У сфері перекладу подібні невідповідності становлять предмет дослідження структурної семантики, яка намагається описати не лише окремі значення, але й способи їх організації в мові. Ця асиметрія особливо критична у ситуаціях, коли одне слово в мові-джерелі має кілька потенційних еквівалентів у мові-реципієнті. Так, наприклад, українське слово їдальня залежно від контексту може бути перекладене:

- німецькою як: *Esszimmer* (домашня їдальня), *Mensa* (студентська їдальня), *Kantine* (корпоративна), *Speisesaal* (урочисто),
- англійською як: *canteen*, *dining room*, *cafeteria*,
- французькою як: *cantine*, *réfectoire*, *salle à manger*.

Очевидно, що вибір залежить не лише від денотативного значення, але й від контексту ситуації вживання, що вимагає від перекладача фонового знання культури. Ще складнішими є випадки, коли слово в мові-

джерелі має зовнішню формальну подібність до одиниці іншої мови, але інше значення.

Це явище належить до групи міжмовних омонімів або "фальшивих друзів перекладача". Наприклад:

- *die Intelligenz* (нім.) → інтелект, а не інтелігенція • *eventuell* (нім.) → можливо, а не евентуальний

- *librairie* (фр.) → книгарня, а не бібліотека • *aktuell* (нім.) → сучасний, поточний, а не актуальний

- *chef* (фр.) → начальник, а не шеф-кухар

- *gymnasium* (нім.) → академічна школа, а не спортивний зал

У сфері фахової комунікації частина таких розбіжностей з часом зникає завдяки уніфікації термінології у межах міжнародних стандартів (ISO, DIN, IEEE) та фахових конференцій. Проте навіть у стандартизованих галузях (медицина, техніка, право) зберігається понятійна і культурна варіативність, яка не дозволяє перекладати виключно за словником. Контексту таких випадках стає головним критерієм правильного вибору еквівалента, і його аналіз лежить у сфері так званої фреймової семантики (frame semantics). Суть цього підходу полягає у виявленні смислових структур – фреймів, або концептуальних схем, – які дозволяють правильно інтерпретувати семантику не окремого слова, а всього висловлення.

Наприклад: • *Ich habe Hunger* (букв. «Я голодний») може виконувати ілокутивну функцію: прохання про їжу, натяк на обід, запрошення кудись піти, жартівливе звертання.

- *фр. J'ai faim* → не завжди просто констатація, а часто апелювання до дії.

- *англ. I'm hungry* → може бути проханням *Let's eat something.*

- *укр. Я зголоднів* → часто є запрошенням або проханням, а не просто описом стану.

У німецькій мові такі ілюкції часто маркуються модальними частками: *mal, doch, halt, ja тощо*, які змінюють смислову тональність речення:

- *Komm doch mal mit!* – (емоційно-нейтрально) «Пішли зі мною, ну ж бо!»
- *Du hast ja recht!* – «Та ти ж маєш рацію!» (підсилення, не просте твердження).

Переклад модальних часток – складне завдання, оскільки в українській та англійській мовах вони не мають формальних еквівалентів. Тут перекладачеві слід застосовувати семантичну компенсацію, тобто відтворення ілюктивного ефекту іншими засобами – інтонацією, вигуками, модальними словами (та ж бо, ну, ж, як раз, а ти знаєш тощо). Схожі функції виконує професійна фразеологія та синтаксичні конструкції, які в технічному стилі набувають особливої сили мовленнєвого акта.

Так, у німецьких інструкціях часто вживаються такі формули:

- *Der Schalter ist zu betätigen* → укр. *Перемикач слід увімкнути*
- *Das Gerät muss vorher geprüft werden* → *Перед використанням пристрій має бути перевірений*
- *Der Hebel ist umzulegen* → *Важіль необхідно перемкнути*
- *Nicht öffnen!* → *Не відкривати!*
- *Die Sicherheitsvorschriften sind zu beachten* → *Необхідно дотримуватись інструкції з техніки безпеки*

Натомість в українських документах перевага надається інфінітивним формам безособової дії або формі наказового способу з нейтральним модусом. Перекладач має враховувати стилістичні норми офіційно-технічного дискурсу, не зловживаючи імперативами, які в німецькій мові можуть звучати нормативно, але в українській – наказово-авторитарно. Отже, зв'язок теорії перекладу з лексико-семантикою, фреймовим аналізом і теорією мовленнєвих актів охоплює набагато ширше коло питань, ніж суто

відповідність слів. Від перекладача вимагається здатність інтерпретувати мовну дію в контексті, розпізнавати функції висловлювання, а не лише його граматичну структуру, та трансформувати її відповідно до норм мови-реципієнта – з урахуванням функціонально-комунікативної, стилістичної та прагматичної адекватності. Якщо потрібно, я можу продовжити цей блок теоретичним матеріалом щодо класифікації фреймів, типології мовленнєвих актів (за Дж. Серлем), або дати окрему таблицю прикладів модальних часток і відповідників у перекладі. завдання та запитання

Контрольні запитання

1. Що таке лексико-семантична асиметрія, і як вона проявляється при перекладі слів, пов'язаних з побутовими реаліями?
2. Як різні культурні реалії впливають на вибір перекладу для певних слів, як у випадку з різними назвами для „їдальні“ в різних мовах?
3. Які приклади міжмовних омонімів ви можете навести в мовах, які ви знаєте, і чому це є проблемою при перекладі?
4. Як фреймова семантика допомагає перекладачам правильно інтерпретувати значення слів у контексті висловлювань?
5. Які ілокутивні функції можуть виконувати фрази типу „Ich habe Hunger“ у різних мовах?
6. Як модальні частки в німецькій мові впливають на переклад, і чому перекладачеві важливо відтворювати їхній ефект?
7. Як семантична компенсація використовується при перекладі модальних часток, таких як „doch“ або „ja“?
8. Чому в технічних текстах важливо враховувати стилістичні норми мови-реципієнта при перекладі інструкцій і настанов?
9. Які складнощі виникають під час перекладу фахової фразеології в технічних текстах?
10. Як фреймовий аналіз допомагає виявити контекст, у якому слово може мати кілька різних значень?

11. Яким чином перекладач повинен адаптувати структуру речень з однієї мови в іншу, якщо вони мають різну граматичну організацію?
12. Як культурна специфіка може вплинути на вибір термінів і фраз у процесі перекладу в межах фахової комунікації?
13. Чому контекст і фонові знання культури важливі для перекладача при виборі еквівалентів для слів з багатьма значеннями?
14. Як переклад модальних часток може змінити емоційну тональність висловлювання?
15. Як фреймовий аналіз може допомогти з'ясувати, чи слід використовувати буквалізм чи семантичну адаптацію під час перекладу?
16. Як модальні частки змінюють інтонацію та смислове навантаження речень у різних мовах?
17. Яким чином переклад технічних інструкцій може відрізнитися від перекладу художніх текстів?
18. Як стилістичні норми мови можуть змінювати переклад фраз, що використовуються в офіційно-технічному дискурсі?
19. Як перекладач може працювати з фреймами та ілокуціями для відтворення точного значення і функції висловлювань?
20. Які принципи є основними при перекладі фахової термінології, щоб зберегти її точність і культурну відповідність?

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Переклад лексичних асиметрій:** Перекладіть слово "їдальня" на німецьку, англійську, французьку мови, використовуючи різні варіанти в залежності від контексту (наприклад, домашня їдальня, студентська їдальня, корпоративна їдальня). Поясніть, чому ви вибрали саме ці варіанти.
2. **Аналіз фальшивих друзів перекладача:** Перекладіть наступні фрази на українську та поясніть, чому не можна використовувати дослівні еквіваленти:
 - а. „die Intelligenz“ (нім.) → інтелект, а не інтелігенція

b. „eventuell“ (нім.) → можливо, а не евентуальний

c. „librairie“ (фр.) → книгарня, а не бібліотека

3. **Фреймовий аналіз:** Для фрази "Ich habe Hunger" (нім.) запропонуйте кілька варіантів перекладу на українську та англійську мови, залежно від контексту. Визначте, яку ілокутивну функцію виконує кожен переклад (наприклад, прохання про їжу, жарт, запрошення).

4. **Переклад модальних часток:** Перекладіть наступні німецькі фрази на українську та англійську мови, звертаючи увагу на модальні частки (наприклад, „doch“, „ja“, „mal“). Як змінюється смислова тональність речення?

a. „Komm doch mal mit!“

b. „Du hast ja recht!“

5. **Аналіз фахової фразеології в технічному стилі:** Перекладіть німецькі інструкції на українську мову:

a. „Der Schalter ist zu betätigen“

b. „Das Gerät muss vorher geprüft werden“

c. „Der Hebel ist umzulegen“

6. **Семантична компенсація:** Перекладіть наступну фразу з німецької мови на українську, застосовуючи семантичну компенсацію (для перекладу ілокутивних часток):

a. „Komm doch mal mit!“ (якщо немає прямого еквіваленту для „doch“ в українській мові).

7. **Ідентифікація міжмовних омонімів:** Знайдіть і наведіть приклади міжмовних омонімів у вашій рідній мові та іншій мові, яку ви знаєте. Як ці омоніми можуть спричиняти помилки при перекладі?

8. **Функціональна адекватність перекладу:** Перекладіть фразу „We regret to inform you...“ на українську мову, враховуючи функціональну адекватність у офіційному стилі.

9. **Використання фреймів для перекладу:** Виберіть кілька слів із різних мов і визначте, чи має кожне слово окремий фрейм, який допомагає краще передати сенс у перекладі.

10. **Стилістичні норми технічного дискурсу:** Перекладіть технічне речення з німецької мови на українську, дотримуючись стилістичних норм офіційно-технічного дискурсу:

- a. „Nicht öffnen!“
- b. „Die Sicherheitsvorschriften sind zu beachten“

11. **Переклад лексико-семантичної асиметрії:** Виберіть слово з вашої рідної мови (або іншої мови, яку ви знаєте), яке має кілька еквівалентів у іншій мові залежно від контексту. Наведіть приклади вживання цього слова в різних контекстах та поясніть, як вибір перекладу змінюється залежно від ситуації.

12. **Переклад фальшивих друзів перекладача:** Перекладіть наступні слова з німецької або французької мови, які є міжмовними омонімами (фальшивими друзями), і поясніть, чому вони не можуть бути перекладені дослівно:

- a. „die Intelligenz” (нім.)
- b. „eventuell” (нім.)
- c. „librairie” (фр.)
- d. „aktuell” (нім.)
- e. „chef” (фр.)
- f. „gymnasium” (нім.)

13. **Фреймовий аналіз:** Візьміть просту фразу з будь-якої мови (наприклад, „I’m hungry” або „Я зголоднів”) і розгляньте її з точки зору фреймової семантики. Як змінюється значення цієї фрази залежно від контексту? Наведіть приклади різних варіантів перекладу цієї фрази на інші мови і поясніть, чому вона може виконувати різні ілокутивні функції (прохання, запрошення, жарт тощо).

14. Переклад модальних часток: Перекладіть такі німецькі фрази на українську мову, звертаючи увагу на модальні частки, що змінюють інтонацію і смислове навантаження:

- a. „Komm doch mal mit!“
- b. „Du hast ja recht!“ Поясніть, як ви зберегли емоційну тональність і що змінилося в значенні фрази після перекладу.

15. Переклад технічних інструкцій: Перекладіть наступні технічні інструкції з німецької на українську мову, враховуючи специфіку технічного стилю:

- a. „Der Schalter ist zu betätigen.“
- b. „Das Gerät muss vorher geprüft werden.“
- c. „Der Hebel ist umzulegen.“ Поясніть, чому в українському перекладі ви використовуєте саме ці форми (наприклад, інфінітив або наказовий спосіб).

16. Семантична компенсація при перекладі модальних часток: Перекладіть фразу з німецької мови, де модальна частка змінює тональність речення (наприклад, „Komm doch mal mit!“), на українську мову. Використовуйте інтонаційні засоби або інші модальні слова для відтворення ілюкутивного ефекту.

17. Аналіз фахової фразеології в технічних текстах: Перекладіть кілька фраз з німецького технічного тексту, звертаючи увагу на особливості фахової фразеології. Як змінюється стиль та структура при перекладі на українську мову? Наведіть приклади і поясніть, чому варіанти можуть змінюватися в залежності від норм мови-реципієнта.

18. Ідентифікація міжмовних омонімів: Виберіть з кількох мов приклади міжмовних омонімів, які можуть призвести до помилок при перекладі. Поясніть, чому ці омоніми не є еквівалентними у перекладі і як потрібно працювати з такими словами, щоб уникнути помилок.

19. **Функціональна адекватність перекладу:** Перекладіть фразу з офіційного стилю „We regret to inform you...” на українську мову. Зверніть увагу на функціональну адекватність і дотримання норм офіційного стилю в українській мові.

20. **Використання фреймів для перекладу:** Виберіть кілька фраз або термінів з вашого фаху або повсякденного життя, і визначте, які концептуальні схеми або фрейми можна застосувати для їх перекладу на іншу мову. Як ці фрейми допомагають передати правильне значення в контексті?

Моделі термінологічної дефініції та фреймова семантика в термінотворенні та машинному перекладі

Моделі термінологічної дефініції: теорія, типологія, приклади У центрі термінознавства, як прикладної і теоретичної дисципліни, перебуває проблема визначення термінів, або термінологічної дефініції. Від чіткості, логічності й концептуальної вивірності дефініції залежить не лише точність фахової комунікації, але й функціонування всієї терміносистеми. Дефініція виконує функцію семантичного "якоря", який фіксує поняттєвий зміст терміна й водночас дозволяє диференціювати його від суміжних понять.

Термінологічна дефініція спирається на класичну логіко-понятійну модель визначення, яка бере свій початок у працях Арістотеля. Згідно з нею, визначення будується за схемою: "ближчий рід + видові відмінності" (*genus proximum + differentia specifica*). Наприклад, дефініція до терміна інсулін може мати вигляд: «гормон (ближчий рід), що виробляється β -клітинами підшлункової залози та регулює рівень глюкози в крові (видові ознаки)». Цей підхід, згодом адаптований у працях Д. С. Лотте, Г. Рейхштейна, В. Р. Звіагінцева, залишається базовим у стандартизованому термінознавстві (ISO 704:2009, ISO 1087-1). Проте, з розвитком когнітивної

лінгвістики, виникла необхідність у гнучкіших моделях, які враховують не лише логічну структуру, а й когнітивні, контекстуальні та прагматичні чинники.

Типологія дефініцій

У сучасному термінознавстві виділяють кілька основних моделей термінологічного визначення.

1. Класична або інтенціональна дефініція – подає поняття через вказівку на родову ознаку і видові відмінності. Це найбільш формалізований тип визначення, типовий для словників стандартів.

2. Екстенціональна дефініція – перелічує всі підвиди або приклади, що належать до даного поняття. Така модель часто застосовується в енциклопедичних словниках. Наприклад, термін радіоактивність може бути пояснений через приклади: «властивість хімічних елементів (наприклад, урану, радію, плутонію) спонтанно випромінювати іонізуюче випромінювання».

3. Функціональна дефініція – ґрунтується на описі функцій або ролі поняття в певній системі. Наприклад, транзистор визначається як «електронний компонент, що виконує функцію підсилення або перемикання сигналу».

4. Описова (перипразна) дефініція – подає термін через опис його властивостей, зовнішнього вигляду або умов застосування. Такий тип використовується, коли рід або видові ознаки є незрозумілими або надто абстрактними для аудиторії.

5. Генетична (процесуальна) дефініція – пояснює термін через процес його формування, виникнення або функціонального становлення (наприклад, «конденсація – процес переходу речовини з газоподібного стану в рідкий»).

6. Когнітивна дефініція – передбачає не лише передачу концептуального змісту, але й його місце у фреймі або ментальній картині

світу. Цей підхід розглядає термін як елемент знання, що активує низку пов'язаних понять, сценаріїв або енциклопедичних знань. Наприклад, термін штучний інтелект не зводиться до суто функціонального або логічного визначення, а вказує на складний комплекс міждисциплінарних уявлень: машинне навчання, евристичні алгоритми, поведінкова адаптація тощо.

Проблематика дефініювання

Окрему проблему становлять міжмовні дефініційні невідповідності. Одне й те саме поняття в різних мовах може мати різну ступінь деталізації, акцентування або навіть концептуалізації. Наприклад, німецький термін *Energieeffizienz* зазвичай має ширше значення, ніж український «енергоефективність», охоплюючи також показники екологічної збалансованості. Також складність становить дефініювання новітніх термінів, які ще не мають усталеної концептуалізації. У таких випадках рекомендується поєднувати кілька типів дефініцій (наприклад, функціональну + когнітивну) або використовувати багатокomпонентну дефініцію, адаптовану до різних категорій користувачів. Отже, дефініція в термінознавстві – це не лише мовний опис поняття, а інструмент когнітивної, логічної та семантичної стабілізації терміна. Ефективне дефініювання є запорукою стандартизації термінів, їх адекватного перекладу та функціонування в багатомовному інформаційному просторі.

Обрання моделі дефініції залежить від цілей словника, типу терміносистеми, рівня абстракції поняття й цільової аудиторії. Фреймова семантика у термінотворенні: когнітивні моделі та галузеві приклади

Сучасна когнітивна лінгвістика пропонує продуктивний інструментарій для опису лексичного й термінологічного значення – зокрема, концепцію фреймової семантики, яка дозволяє інтерпретувати терміни як елементи концептуально й асоціативно пов'язаних структур знання. В основу цього підходу покладено теорію фреймів, запропоновану Ч. Філлмором (Fillmore,

1976), який розглядав фрейм як когнітивну схему або сценарій, що лежить в основі мовного вжитку одиниці та структурує її значення через відповідні семантичні ролі. Згідно з цим підходом, терміни не функціонують ізольовано, а є частиною фреймів, які репрезентують фахову картину світу, активуючи типові ситуації, сценарії або домени знання. Це має важливе значення не лише для лінгвістичного аналізу, а й для практики перекладу, створення глосаріїв, розробки інтерфейсів машинного перекладу та інформаційного пошуку.

Фреймова структура та її елементи

Кожен фрейм передбачає наявність центрального поняття, типових учасників ситуації (ролей), умов реалізації, а також співвіднесення з іншими фреймами (через так звану фреймову мережу). Наприклад, фрейм «Медична діагностика» передбачає наявність таких ролей, як пацієнт, лікар, симптом, процедура, висновок, обладнання. Термін рентгенографія реалізує один із аспектів цього фрейму – метод дослідження, що активує підфрейм візуальна діагностика.

Приклади фреймового моделювання в різних галузях

1. Штучний інтелект (ІТ-сфера). Термін *machine learning* активує фрейм «навчання системи», у якому типові ролі – алгоритм, тренувальний набір, похибка, оптимізація. Суміжні терміни, як-от класифікація, регресія, нейронна мережа, входять до того самого фрейму. У перекладі ці терміни потребують збереження концептуальних зв'язків, інакше порушується когнітивна цілісність тексту.

Наприклад, обробка природної мови (англ. *natural language processing*, нім. *Sprachverarbeitung*) входить до фрейму комунікація між людиною і машиною, який включає також терміни розпізнавання мовлення, синтез мовлення, семантичний аналіз.

2. Медицина. Фрейм «лікування» охоплює поняття, пов'язані з процедурною медициною: терапія, діагностика, фармакотерапія, рецепт,

курс лікування. Термін хіміотерапія не може існувати без знання його фреймових складників – рак, протипухлинний засіб, схема введення, побічні ефекти. У перекладацькому контексті це вимагає ідентифікації цілісного концептуального поля, а не підстановки окремих лексем. Фрейм імунізація включає такі компоненти, як вакцина, пацієнт, імунна відповідь, ефективність, побічна реакція, колективний імунітет – кожен з яких пов'язаний із власною фреймовою підструктурою.

3. Енергетика. Фрейм «відновлювана енергія» передбачає терміни: сонячна батарея, вітрова турбіна, геотермальна установка, ефективність перетворення, акумулювання енергії. Наприклад, термін вітрова енергетика є фреймово пов'язаний із поняттями анемометр, вітровий потенціал, ротор, генератор. Такий фрейм не є автономним, він пов'язаний із надфреймами: екологічна політика, зелені технології, зменшення викидів CO₂.

Фреймова семантика в термінотворенні Фрейми не лише впорядковують вже існуючу термінологію, а й стимулюють появу нових термінів. Наприклад, поява термінів коронапаспорт, соціальна дистанція, локдаун у період пандемії COVID-19 пов'язана з формуванням нового соціального фрейму криза охорони здоров'я. У сфері кібербезпеки терміни фішинг, брандмауер, ботнет, зловмисне програмне забезпечення (malware) виникають як компоненти фрейму захист інформації.

Фреймова організація також пояснює, чому одні й ті самі терміни в різних мовах можуть мати різне фреймове наповнення. Наприклад, англійське *privacy* в межах фрейму цифрової безпеки значно ширше, ніж українське «приватність», і може включати аспекти контролю, передачі, згоди, що не завжди передається при формальному перекладі. Фреймова семантика дозволяє дослідити не лише значення терміна, але й контекст його когнітивного функціонування, зв'язки з іншими поняттями, а також динаміку формування терміносистем. У термінотворенні це відкриває

можливість проектувати терміни не ізольовано, а як елементи структурованої мережі знань.

Для перекладача це означає необхідність роботи не лише з лексикою, а з інтегрованими семантичними полями. Фрейми, таким чином, є одним з найперспективніших інструментів аналізу, стандартизації та перекладу сучасної фахової лексики.

Термінологія в машинному перекладі та корпусній лінгвістиці. У сучасних мовних технологіях термінологія відіграє ключову роль, оскільки терміноодиниці становлять основу наукової, технічної, правової та інституційної комунікації. Саме тому точна і стабільна обробка термінів є критично важливою для успішного функціонування систем машинного перекладу (МП) та корпусів текстів.

Машинний переклад і термінологія: загальні передумови

Системи машинного перекладу, незалежно від їхньої архітектури – статистичної, нейромережевої або гібридної – стикаються з проблемою ідентифікації, інтерпретації та відтворення термінів-джерел у тексті. Оскільки терміни мають такі характеристики, як системність, контекстна незалежність, дефінітивність, вони вимагають особливого лінгвістичного й алгоритмічного опрацювання.

З одного боку, фахова термінологія має високий ступінь стійкості й частотності в профільних текстах, що дає змогу системам вивчити її з корпусів (наприклад, у системі *Google Translate* або *Microsoft Translator*).

З іншого – новітні або вузькоспеціальні терміни часто не представлені в навчальних даних, що призводить до семантичних втрат, калькування або хибної омонімізації.

Приклади типових термінологічних помилок у МП-системах

1. Омонімічна заміна: англ. *cell* → «камера» (замість «клітина» в біологічному контексті).

2. Калькування без врахування фахового значення: англ. *black box* → «чорна скринька» (у технічному контексті) → **×** «чорна коробка».

3. Невпізнавання скорочень або аббревіатур: англ. *RAM* → «баран» (як тварина), замість «оперативна пам'ять».

4. Формальне копіювання латинізмів: лат. *per os* → **×** «через ос» замість «перорально».

5. Фрагментарний переклад багатокomпонентних термінів: англ. *distributed ledger technology* → **×** «розподілена книга технології» замість «технологія розподіленого реєстру».

Системи з підтримкою термінології Одним із рішень проблеми стало впровадження термінологічного модулю в МП-системах.

Наприклад: • *DeepL* – пропонує корпоративну інтеграцію глосаріїв: користувач може попередньо додати специфічні відповідники термінів, які система пріоритетно використовуватиме.

• *Google Translate API* – підтримує функцію *translation glossaries*, яка дозволяє обмежити вибір перекладного еквівалента згідно з заданим словником.

• *Amazon Translate*, *SYSTRAN*, *PROMT*, *ModernMT* також інтегрують термінологічні бази користувача. Усі ці системи демонструють вищу якість перекладу в технічних та інституційних сферах, коли до моделі підключено заздалегідь сформовану термінологічну базу.

Контрольні запитання

1. Що таке термінологічна дефініція і яку роль вона відіграє в термінознавстві?

2. Яка структура класичної логіко-понятійної моделі визначення, яку запропонував Арістотель?

3. Які типи дефініцій існують у сучасному термінознавстві? Наведіть приклади для кожного типу.

4. *Яка різниця між інтенціональною та екстенціональною дефініцією?*
5. *Які труднощі можуть виникати при дефініюванні новітніх термінів, які ще не мають усталеної концептуалізації?*
6. *Як фреймова семантика допомагає у термінологічному визначенні і що вона включає?*
7. *Що таке когнітивна дефініція і чому вона важлива для розуміння термінів?*
8. *Які проблеми виникають через міжмовні дефініційні невідповідності?*
9. *Як фреймова структура допомагає в перекладі термінів?*
10. *Що таке фреймова мережа, і як вона пов'язана з термінами в професійних сферах?*
11. *Які приклади фреймового моделювання можна знайти в галузях, таких як медицина, енергетика, інформаційні технології?*
12. *Як терміни в сфері кібербезпеки, такі як «фішинг» чи «ботнет», реалізують фрейм «захист інформації»?*
13. *Чому важливо враховувати фреймову структуру при створенні нових термінів у відповідь на соціальні або технологічні зміни?*
14. *Як різні мови можуть по-різному концептуалізувати одні й ті самі терміни, наприклад, «приватність»?*
15. *Які типові помилки виникають при перекладі термінів в системах машинного перекладу?*
16. *Яким чином термінологічні помилки можуть виникати в машинах для перекладу через омонімію або калькування?*
17. *Як сучасні системи машинного перекладу працюють з термінологічними базами для підвищення точності перекладу?*
18. *Як машинний переклад може справлятися з багатокомпонентними термінами, і яка роль глосаріїв у цьому процесі?*

19. *Які термінологічні бази підтримують сучасні системи машинного перекладу, і як це підвищує їх ефективність?*

20. *Як фреймова семантика та когнітивні моделі можуть бути застосовані до створення точних термінів в науково-технічному перекладі?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз типів дефініцій:** Оберіть термін з вашої професійної сфери і надайте йому визначення за допомогою різних типів дефініцій: інтенсійної, екстенсійної, функційної, описової і когнітивної. Поясніть, який тип дефініції найкраще підходить для цього терміна і чому.

2. **Переклад термінів за допомогою фреймів:** Виберіть термін з вашої професійної сфери, наприклад, у галузі медицини або інформаційних технологій, і визначте його фреймову структуру. Як цей термін поєднується з іншими термінами в межах одного фрейму? Перекладіть цей термін на іншу мову, зберігаючи когнітивну цілісність.

3. **Термінологічна дефініція:** Створіть термінологічну дефініцію для нового або мало вживаного терміна в вашій сфері. Поясніть, який тип дефініції ви вибрали і чому.

4. **Аналіз міжмовних дефініційних невідповідностей:** Порівняйте терміни «енергоефективність» і «*Energieeffizienz*» в українській та німецькій мовах. Як їхнє значення відрізняється в контексті, і чому це важливо при перекладі?

5. **Моделювання фреймів у перекладі:** Виберіть терміни, пов'язані з галуззю енергетики (наприклад, «сонячна батарея» або «вітрова турбіна») і поясніть, як їхня фреймова структура може вплинути на точність перекладу. Як це має бути враховано при перекладі на інші мови?

6. **Термінологічні помилки в машинному перекладі:** Знайдіть приклади типових термінологічних помилок у системах машинного перекладу (наприклад, через омонімію або калькування). Як можна

уникнути таких помилок, використовуючи термінологічні бази або глосарії?

7. Формування нових термінів у період соціальних змін: Наведіть приклади нових термінів, таких як «коронапаспорт» чи «локдаун», що з'явилися під час пандемії COVID-19. Як ці терміни пов'язані з новим соціальним фреймом? Як їх перекладати на інші мови?

8. Переклад багатокomпонентних термінів: Перекладіть термін «*distributed ledger technology*» на українську мову. Як ви уникнули фрагментарного перекладу і забезпечили точність терміна?

9. Аналіз термінологічних баз у машинному перекладі: Використовуючи систему машинного перекладу, порівняйте якість перекладу термінів з термінологічної бази, як-от в «*DeepL*» або «*Google Translate*». Як це покращує точність перекладу в технічних сферах?

10. Використання фреймів у перекладі медичних термінів: Перекладіть термін «хіміотерапія» з урахуванням його фреймової структури. Як переклад на іншу мову може вплинути на концептуальне розуміння цього терміна?

Корпусна лінгвістика і терміни

Корпусна лінгвістика розглядає терміни як одиниці, що можуть бути виявлені, анотувані, статистично оброблені та екстраговані з великих текстових масивів. Такі ресурси, як Europarl, DGT-TM, JRC-Acquis, ТЕРМІНО (Україна), DWDS (Німеччина) дозволяють відстежувати:

- контекстне вживання терміна;
- колокації (типові поєднання з іншими словами);
- жанрову частотність;
- міжмовні відповідники (через паралельні корпуси).

У термінографічній практиці це дає змогу: – виявляти реальні вживання терміна в профільних текстах; – будувати автоматизовані

термінологічні банки; – оновлювати глосарії відповідно до динаміки терміносистем. Завдяки корпусам можливо виявляти терміноелементи, які часто залишаються поза увагою традиційної лексикографії – як-от модифіковані форми терміна, метафоричні вживання або гібриди, що є характерними для міждисциплінарного дискурсу (наприклад, біоінженерія, кіберфізичні системи).

Перспективи інтеграції термінології в НЛП-системи У новітніх моделях машинного навчання (наприклад, *BERT*, *T5*, *GPT*) терміни подаються як контекстуально залежні токени, які можна покращено обробляти через *fine-tuning* на спеціалізованих текстах. Такі підходи реалізуються в проєктах, орієнтованих на юридичний (*LexGLUE*), медичний (*PubMedBERT*), технічний (*SciBERT*) переклад і класифікацію. Важливо, що великі мовні моделі можуть автоматично генерувати дефініції, узагальнювати значення терміна, розпізнавати його місце в фреймі, однак вони також схильні до галюцинацій, тобто генерації псевдотермінів або хибних дефініцій, що вимагає контролю з боку людини.

Термінологія посідає центральне місце в обробці спеціалізованої інформації в контексті машинного перекладу та корпусних досліджень. Для її ефективної обробки необхідні як технологічні інструменти (термінологічні модулі, анотації, глосарії), так і теоретичне обґрунтування (фреймова структура, дефінітивна точність, контекстна релевантність).

Сучасні мовні моделі демонструють прогрес у роботі з термінологією, однак потребують постійного збагачення та лінгвістичного супроводу. Зростання ролі термінології та її вплив на переклад У сучасному мовознавстві та перекладознавстві дедалі очевиднішою стає тенденція до посилення ролі термінології, що зумовлено як кількісним, так і якісним зростанням термінологічного ресурсу мови. За спостереженнями провідних термінологів, обсяг спеціалізованої лексики в низці розвинених мов уже давно перевищує кількість одиниць загальноновживаного словника, що

пояснюється інтенсивним розвитком науково-технічного прогресу, впровадженням інновацій, розширенням міждисциплінарної комунікації та появою нових галузей знання.

Кожне нове наукове відкриття чи технологічне досягнення передбачає уведення нових понять, які потребують відповідного мовного маркування. Так виникають нові терміни, неологізми, аббревіатури, складені терміноодиниці, що формують і підтримують динамічні терміносистеми. У таких умовах мовна система вже не може бути зведена лише до літературного стандарту чи національного коду – вона включає у свій склад низку функціональних підмов, передусім фахових, де термінологія відіграє ключову роль. Паралельно з кількісним зростанням термінів зростає й попит на науково-технічний переклад. У цьому контексті симптоматичним є той факт, що в більшості країн Європейського Союзу, а також у США, Канаді та Японії приблизно дві третини загального обсягу перекладної продукції припадає саме на науково-технічні тексти.

Це стосується не лише технічної документації чи наукових статей, а й документації до приладів, інструкцій, нормативно-правових актів у сфері стандартизації, технічного регламентування тощо. Отже, професійна підготовка перекладача в таких умовах неможлива без оволодіння основами термінознавства, яке забезпечує не лише орієнтацію в терміносистемі певної галузі, а й навички роботи з дефініціями, глосаріями, термінологічними базами даних. У практиці перекладу часто виникає необхідність не лише вміти знайти відповідник терміна в іншій мові, а й установити, до якої концептуальної системи належить термін, чи є його відповідник частковим, повним або умовним, чи має цей термін фреймове або дискурсивне наповнення, а чи є ізольованим поняттям. Ускладнює ситуацію також те, що сучасна наукова комунікація дедалі частіше розвивається в умовах інтердисциплінарності.

Це спричинює взаємопроникнення термінів із різних галузей знань, що, з одного боку, збагачує терміносистеми, а з іншого – породжує термінологічні накладення, полісемію та розбіжності у значеннях. Ті самі одиниці можуть мати різний функціональний статус залежно від контексту: наприклад, термін адаптація в біології, техніці та соціології охоплює суттєво різні семантичні поля. До цього додається ще один важливий аспект – розмежування наукової та технічної термінології, які хоча й мають між собою певні зони перетину, відрізняються рівнем абстракції, способом фіксації та типом концептуалізації.

Якщо наукова термінологія переважно орієнтується на опис теоретичних конструкцій і абстрактних моделей, то технічна має прикладну спрямованість, пов'язана з матеріальними об'єктами, функціями, інструктивними або нормативними діями. Це розмежування має безпосереднє значення для перекладача, який повинен чітко розуміти, до якої галузі належить термін, у якому контексті він уживається та чи є його значення усталеним або варіативним. У цих умовах зростає значення термінолога, який відіграє не лише описову, а й нормалізаторську функцію: систематизує, документує, впорядковує та стандартизує терміни, створюючи умови для їх точного використання в перекладі. Термінологічні бази даних, створені відповідно до міжнародних стандартів (ISO 704, ISO 1087), набувають значення не лише інструменту, а й посередника між мовою науки та мовою перекладу, між абстрактною дефініцією та прагматичним уживанням.

Контрольні запитання

1. *Яку роль відіграє корпусна лінгвістика в дослідженні термінів та їхньому використанні в текстах?*
2. *Як корпуси, такі як Europarl, DGT-TM або JRC-Acquis, допомагають у виявленні контекстного вживання термінів?*

3. *Що таке термінографічна практика і яку користь вона приносить у розробці термінологічних банків і глосаріїв?*
4. *Як корпуси лінгвістики допомагають відстежувати колокації термінів?*
5. *Чому важливо враховувати жанрову частотність термінів при їхньому аналізі в корпусах?*
6. *Як міжмовні відповідники термінів можуть допомогти в процесі перекладу?*
7. *Як сучасні моделі машинного навчання, такі як BERT, T5 та GPT, використовують терміни як контекстуально залежні токени?*
8. *Як терміни в мовних моделях, таких як PubMedBERT і SciBERT, застосовуються в спеціалізованих галузях, наприклад, в медицині та техніці?*
9. *Як великі мовні моделі можуть генерувати дефініції термінів і які проблеми виникають через галюцинації в цих моделях?*
10. *Як термінологія впливає на обробку спеціалізованої інформації в машинному перекладі та корпусних дослідженнях?*
11. *Які проблеми виникають при перекладі термінів в системах машинного перекладу, і як ці проблеми можна вирішити?*
12. *Як системи машинного перекладу, такі як Google Translate або DeepL, працюють із термінологічними базами?*
13. *Яка роль термінології в зростанні попиту на науково-технічний переклад?*
14. *Як інтердисциплінарність впливає на розвиток термінології і викликає термінологічні накладення?*
15. *Як наукова та технічна термінологія відрізняються одна від одної, і яке значення це має для перекладача?*
16. *Яку роль відіграє термінолог в стандартизації термінів і підтримці їх точності в процесі перекладу?*

17. *Як систематизація і нормалізація термінів допомагає у точному їхньому використанні при перекладі?*

18. *Як сучасні термінологічні бази даних, створені за міжнародними стандартами, підтримують процес перекладу термінів?*

19. *Як важливо для перекладача мати навички роботи з дефініціями та термінологічними базами даних у його професійній діяльності?*

20. *Які термінологічні інструменти є необхідними для ефективної обробки термінів у контексті машинного перекладу?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз контекстного вживання терміна:** Оберіть термін з вашої сфери знань і знайдіть його в корпусі текстів, наприклад, на ресурсі Europarl. Як його контекстне вживання може впливати на правильний переклад? Наведіть приклади та поясніть вибір.

2. **Створення термінологічного банку:** Використовуючи корпусні дані або інші ресурси, створіть невеликий термінологічний банк для конкретної галузі (наприклад, медицина або техніка). Включіть визначення термінів та їхні міжмовні відповідники. Як ви структурували цей банк?

3. **Машинне навчання і терміни:** Знайдіть приклади використання машинних моделей навчання, таких як BERT або T5, у обробці спеціалізованих термінів. Як ці моделі можуть покращити переклад термінів у науково-технічних текстах?

4. **Аналіз термінологічних помилок в МП-системах:** Використовуючи приклади помилок машинного перекладу (наприклад, омонімічна заміна або калькування), визначте, як ці помилки можна усунути за допомогою термінологічних баз або глосаріїв.

5. **Робота з глосарієм в машинному перекладі:** Створіть глосарій для конкретної науково-технічної сфери та проаналізуйте, як ви

могли б інтегрувати його в систему машинного перекладу, щоб покращити точність перекладу термінів.

6. **Термінологічні бази даних у машинному перекладі:** Оцініть використання термінологічних баз даних у системах, таких як DeepL або Google Translate. Як ці системи використовують терміни для покращення точності перекладу в технічних текстах?

7. **Інтердисциплінарні терміни:** Виберіть терміни, які часто використовуються в міждисциплінарних дослідженнях, і поясніть, як вони можуть мати різні значення в залежності від галузі знань. Як ці терміни можуть бути адаптовані для перекладу між різними мовами?

8. **Аналіз науково-технічної термінології:** Створіть приклади дефініцій для нових термінів у науково-технічній сфері, таких як неологізми або складені терміноодиниці. Як ці терміни розвиваються в терміносистемах?

9. **Завдання на нормалізацію термінів:** Зробіть аналіз нормалізації термінів у технічних інструкціях. Як термінологічні бази допомагають стандартизувати терміни для точного використання в перекладі?

10. **Вплив розвитку термінології на переклад:** Зробіть порівняння ролі термінології в процесі перекладу науково-технічних та художніх текстів. Які основні відмінності в роботі з термінами у цих двох сферах?

Галузеві аспекти термінотворення та термінологічного перекладу

В умовах глобалізації та інституціоналізації професійної комунікації термінологія поступово набуває статусу стратегічного ресурсу. Це особливо помітно в таких галузях, як право, медицина, інформаційні технології, екологія й енергетика, де точність терміна визначає не лише

сміслову відповідність, а й юридичну чинність, дієвість регулятивних механізмів, технічну безпеку або коректність наукового опису.

Термінологічна робота в межах цих галузей перебуває під особливим контролем – як з боку міжнародних інституцій, так і національних органів стандартизації, мовно-політичних агенцій, наукових видавництв, а також перекладацької спільноти. У галузі права терміни є засобами кодифікації норм, правових процедур, судової практики.

Особливість правничої термінології полягає в її високому ступені синонімічної нестабільності між мовами, навіть спорідненими, що вимагає не просто перекладу, а юридичної адаптації. Наприклад, поняття *common law* не має повного відповідника в правових системах романо-германського типу. У цьому контексті термінологічні банки, такі як EuroVoc та IATE, розроблені Європейською Комісією, виконують функцію стандартизації та гармонізації юридичної лексики для міжінституційного та міжнаціонального використання.

Оскільки правовий текст часто є джерелом юридичної сили, будь-яка похибка в перекладі терміна може мати серйозні наслідки – від неточностей у тлумаченні до юридичної недійсності документа. Медична термінологія, своєю чергою, базується переважно на греко-латинських коренях, що надає їй формального інтернаціонального характеру.

Проте на практиці медичні терміни в різних мовах можуть відрізнятися ступенем деталізації, фреймовим наповненням, особливостями дефініції. Наприклад, термін *tumor* у латинській медичній традиції має значення «будь-яке пухлино подібне утворення», тоді як у низці сучасних мов під цим терміном розуміється винятково злоякісне новоутворення. Такі семантичні зсуви мають враховуватися в практиці медичного перекладу, що особливо важливо при трансфері інструкцій до лікарських засобів, клінічних протоколів або нормативів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Саме в цьому контексті розробляються міжнародні медичні термінологічні системи, зокрема ICD (*International Classification of Diseases*) або MeSH(*Medical Subject Headings*), які покликані уніфікувати понятійний апарат у транснаціональній комунікації. В інформаційних технологіях терміносистема характеризується високою динамікою, міжгалузевою проникністю й неформальною нормотворчістю. Часто терміни створюються не в академічному середовищі, а в межах корпорацій, проєктних груп або технічних спільнот. Наприклад, такі одиниці як баг, фреймворк, гіт, віджет, бекенд, репозиторій виникають у реальному мовному обігу значно раніше, ніж потрапляють у словники.

Відповідно, функція термінолога в цій галузі полягає не лише у фіксації значення, а у створенні терміноцентричних моделей для словникових баз, оновленням глосаріїв у системах автоматизованого перекладу, а також забезпеченні стабільності терміна в умовах частих технічних оновлень. Важливим джерелом є тут корпусні дані, які дозволяють простежити еволюцію вживання терміна у контексті та зміну його значення залежно від програмного середовища або мови програмування.

Екологічна термінологія демонструє приклад міждисциплінарного термінотворення, оскільки об'єднує поняття з хімії, біології, права, соціології, економіки. Термін екосистема, наприклад, вживається як у природничих, так і у соціально-економічних контекстах, формуючи поняттєво розширену структуру.

Термін зелені технології має не лише технічне, але й ідеологічне наповнення. У міжнародній комунікації це зумовлює потребу в фреймовому аналізі таких термінів та узгодженні їх семантики через відповідні інституції – такі як UNEP (United Nations Environment Programme), IPCC, а також термінологічні підрозділи Європейської Комісії. Екологічні стандарти, зокрема ті, що стосуються зміни клімату, вимагають

максимальної точності й міжмовної узгодженості, оскільки мають наслідки для державної політики.

В енергетичному секторі термінологія має чітко регламентовану структурно-функціональну організацію, особливо в контексті міжнародних стандартів (наприклад, *ISO 50001 – Energy Management Systems*). Поняття вуглецевий слід, відновлювана енергія, зелені сертифікати, енергетична ефективність є не лише технічними термінами, але й одиницями політичного й економічного дискурсу. Їх переклад вимагає розуміння геополітичного контексту, законодавчої бази, культурних асоціацій. Наприклад, в англійській мові розрізняють *green energy* (зелена енергія як категорія політичної програми) та *renewable energy* (технічна класифікація джерел енергії), чого не завжди дотримуються при перекладі в українськомовному просторі. Отже, термінологічна діяльність у межах вищезгаданих галузей потребує не лише лінгвістичної підготовки, а й високого ступеня міждисциплінарної компетенції, що зумовлює зростання значущості прикладного термінознавства, професійної лексикографії та систем автоматизованої термінологічної підтримки. У такому контексті постає питання про формування нового професійного профілю – термінолога-перекладача, що має змогу поєднувати функції мовознавця, фахівця з галузевої термінології та аналітика знань.

Контрольні запитання

1. Як глобалізація і інституціоналізація професійної комунікації впливають на розвиток термінології в різних галузях?
2. Яка роль термінів у правовій сфері, і чому правнича термінологія потребує особливої уваги при перекладі?
3. Як правова термінологія може варіюватися між різними правовими системами, і чому це є проблемою при перекладі?
4. Що таке термінологічні банки, і як вони допомагають в стандартизації юридичної лексики для міжнаціонального використання?

5. *Як медична термінологія базується на греко-латинських коренях, і як це впливає на її міжнародний характер?*
6. *Які труднощі виникають при перекладі медичних термінів між різними мовами, зокрема щодо семантичних зрушень?*
7. *Як міжнародні медичні термінологічні системи, такі як ICD або MeSH, допомагають уніфікувати понятійний апарат у медичній комунікації?*
8. *Як інформаційні технології створюють нові терміни, і чому в цій галузі важливо використовувати терміноцентричні моделі?*
9. *Які особливості термінології в сфері екології, і чому екологічні терміни часто вимагають міждисциплінарного підходу?*
10. *Як терміни, що використовуються в екологічному контексті, можуть мати різні значення залежно від галузі, в якій вони застосовуються?*
11. *Як міждисциплінарність спричиняє утворення нових термінів в галузі екології та зелених технологій?*
12. *Які терміни в енергетичному секторі є ключовими для політичних і економічних дискусій, і чому важливе точне їхнє перекладення?*
13. *Як відрізняються терміни green energy і renewable energy в англійській мові, і чому це важливо враховувати при перекладі?*
14. *Як міжнародні стандарти, такі як ISO 50001, формують термінологію в енергетичному секторі, і чому це має значення для перекладачів?*
15. *Чому термінологічна діяльність у праві, медицині, інформаційних технологіях, екології та енергетиці потребує не лише лінгвістичної, а й міждисциплінарної компетенції?*

16. *Як сучасні підходи до термінознавства, лексикографії та автоматизованої термінологічної підтримки змінюють роботу перекладачів?*

17. *Які функції повинні поєднувати термінологи-перекладачі для ефективної роботи з галузевими термінами?*

18. *Як міжмовні відмінності в термінах можуть впливати на точність перекладу юридичних, медичних або технічних документів?*

19. *Як еволюція термінів у різних галузях може сприяти розвитку нових термінологічних баз для автоматизованих систем перекладу?*

20. *Яку роль відіграє фреймова семантика в перекладі термінів з різних галузей знання, і як це може допомогти в адаптації термінів до іншої мови?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз термінології в праві:** Оберіть термін з галузі права (наприклад, *common law*) і поясніть, чому цей термін має труднощі при перекладі на інші правові системи. Визначте можливі юридичні адаптації для цього терміна.

2. **Медична термінологія:** Перекладіть медичний термін, наприклад, „tumor“, на українську та інші мови. Поясніть, як семантичне значення цього терміна може змінюватися в різних мовах і як це впливає на точність медичного перекладу.

3. **Інформаційні технології та нові терміни:** Створіть глосарій для нових термінів у сфері інформаційних технологій (наприклад, баг, фреймворк, бекенд). Як ці терміни можуть змінюватися залежно від контексту використання в різних мовах?

4. **Екологічна термінологія:** Оберіть термін з екології (наприклад, екосистема) і поясніть, як його значення може змінюватися в різних контекстах (природничі науки, соціально-економічні проблеми). Як цей термін можна перекласти на інші мови?

5. **Термінологія в енергетичному секторі:** Перекладіть термін «вуглецевий слід» з енергетичного контексту на англійську мову. Поясніть, як це перекладати, враховуючи політичний контекст і значення цього терміна.

6. **Порівняння термінів: green energy vs renewable energy:** Порівняйте терміни «green energy» та «renewable energy» в англійській мові та перекладі їх на українську. Як ці терміни відрізняються в контексті політичних і технічних дискусій?

7. **Фреймова семантика у перекладі термінів:** Виберіть термін з однієї з професійних сфер (право, медицина, енергетика) і поясніть, як фреймова семантика допомагає в розумінні його значення в контексті перекладу.

8. **Міждисциплінарні терміни:** Виберіть термін, що належить до міждисциплінарної галузі (наприклад, екологічні терміни) і визначте, як різні науки використовують цей термін. Як це впливає на переклад цього терміна на інші мови?

9. **Роль термінології в науково-технічному перекладі:** Досліджуйте роль термінології в науково-технічному перекладі та порівняйте з іншими галузями, наприклад, в медицині чи праві. Як термінологічні помилки можуть вплинути на точність перекладу?

10. **Термінологія в міжнародних стандартах:** Поясніть, як міжнародні стандарти, такі як ISO 50001, впливають на термінологію в енергетичному секторі. Як важливо враховувати ці стандарти при перекладі термінів?

Інституційна стандартизація термінів та їх роль у перекладацьких технологіях

Інституційна стандартизація термінів та їх роль у перекладацьких технологіях У сучасному перекладацькому процесі термінологічний

компонент уже давно перестав бути лише елементом словникового супроводу. Він дедалі частіше розглядається як системоутворюючий чинник, від якого залежить не лише якість перекладу, а й ефективність міжкультурної та міжгалузевої комунікації. Особливо це стосується таких сфер, як технічний, юридичний, медичний переклад, де терміни виконують не лише номінативну, а й регулятивну функцію.

З огляду на це, інституційна стандартизація термінології стала стратегічним завданням міжнародної мовної політики, а також – ключовим етапом в організації автоматизованого перекладу. Одним із головних механізмів впорядкування термінів є впровадження термінологічних модулів у професійні системи комп'ютерної підтримки перекладу (*Computer-Assisted Translation, CAT*), серед яких найвідомішими є *SDL Trados Studio, Memsource, MemoQ, Wordfast, Déjà Vu* та інші. Такі платформи містять функціонал для створення, імпорту, редагування й актуалізації термінологічних баз, які синхронно працюють із пам'яттю перекладу. Користувач отримує термінологічні підказки в реальному часі, що суттєво знижує ризик помилок, пов'язаних із неконсистентністю терміноодиниць.

Паралельно з розвитком перекладацьких технологій зростає потреба в інституційній уніфікації терміносистем, яку забезпечують такі структури, як Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Європейська комісія, Термінологічна комісія IATE (*InterActive Terminology for Europe*), а також національні органи стандартизації. Документи ISO 704:2009 (*Terminology work – Principles and methods*), ISO 1087, ISO 15188, ISO 860 формулюють концептуальну і методологічну основу для гармонізації термінологічної роботи на міжнародному рівні.

Гармонізація термінів у міжмовному просторі

Під термінологічною гармонізацією розуміють процес узгодження термінів у кількох мовах для уніфікованого позначення однакових або суміжних понять у межах певної предметної галузі. Це особливо важливо в межах європейських інституцій, де тексти мають юридичну силу у всіх офіційних мовах. Відповідно до ISO 860:2007, гармонізація здійснюється на рівні концептів, а не лише лексичних форм, із метою забезпечення семантичної еквівалентності. При цьому терміни проходять лінгвістичну, концептуальну та нормативну верифікацію, після чого затверджуються як еквівалентні.

У багатьох випадках гармонізація передбачає не буквальний переклад, а адаптацію терміна з урахуванням концептуальних структур цільової мови.

Побудова термінологічного запису згідно з ISO 12620

Для уніфікації структури термінологічного запису, особливо в електронних базах, застосовується стандарт ISO 12620:2009 (*Terminology and other language and content resources – Specification of data categories*), який визначає єдину модель опису терміна. Структура термінологічного запису згідно з цим стандартом передбачає:

- Термін (*term*): основна лексична одиниця;
- Мова (*language*): мова вживання терміна;
- Дефініція (*definition*): пояснення змісту поняття;
- Частина мови (*part of speech*): граматичний клас;
- Контекст (*context*): приклад вживання;
- Галузь знання (*subject field*): класифікація за сферою;
- Рівень термінологічної еквівалентності (*equivalence type*): повний, частковий, умовний відповідник;
- Джерело (*source*): нормативна або інформаційна база;

- Статус (*term status*): рекомендований, допустимий, застарілий тощо.

Цей формат застосовується у термінологічних банках міжнародного рівня, а також у національних системах технічного нормування, медичної стандартизації та лексикографічного проєктування.

Огляд провідних термінологічних баз

У глобальному інформаційному просторі функціонує кілька багатомовних термінологічних ресурсів, що забезпечують уніфікацію фахових терміносистем.

До найвідоміших із них належать:

- IATE (*InterActive Terminology for Europe*) – офіційна база ЄС, що налічує понад 1,5 млн термінів у 24 офіційних мовах. Забезпечує концептуальну та юридичну гармонізацію в галузях права, фінансів, навколишнього середовища, сільського господарства, енергетики.

- UNTERM (*United Nations Terminology Database*) – термінологічна база ООН, яка підтримує 6 офіційних мов організації й охоплює поняття в сферах міжнародного права, дипломатії, сталого розвитку, прав людини.

- FAOTERM – спеціалізована база термінів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, яка охоплює поняття в аграрному, ветеринарному, біотехнологічному та продовольчому секторах.
- TERMIUM Plus (Канада) – багатомовна база перекладацької служби уряду Канади, що охоплює англійську, французьку, іспанську та інуїтську мови. Ресурс використовують перекладачі, державні службовці, технічні редактори.

- *EuroTermBank* – ініціатива для країн Центральної та Східної Європи, яка забезпечує доступ до національних термінологічних банків країн-членів ЄС, зокрема для латиської, литовської, польської, української, угорської терміносистем.

Усі вищезазначені бази використовуються не лише як словники, а як нормативно-реєстраційні системи, що забезпечують сталість, відповідність,

транспарентність і правову чинність перекладених текстів у міждержавному обігу.

Ілюстративний матеріал: порівняльний аналіз термінів у різних галузях

Підвищення рівня термінологічної компетентності перекладача неможливе без ознайомлення з реальними міжмовними відповідниками ключових термінів у різних сферах наукового та професійного дискурсу. З огляду на це особливу цінність становить систематизоване подання термінологічних одиниць у тримовному зіставленні – українською, англійською та німецькою мовами – з урахуванням їхньої дефінітивної структури, сфери вживання та ступеня семантичної відповідності. Нижче наведено узагальнену таблицю термінологічних відповідників у межах трьох ключових галузей сучасного мовного і міждисциплінарного обміну – штучного інтелекту, цифрового права та лінгвістики / перекладознавства.

Усі терміни супроводжено коротким тлумаченням та типологією еквівалентності, що дозволяє використовувати таблицю як дидактичний, перекладацький або лексикографічний ресурс. Такий формат дозволяє ідентифікувати повні, часткові та функціональні відповідники та оцінити потенційні труднощі у фаховому перекладі термінів з урахуванням міжмовної семантичної гармонізації. завдань зроби 20 різнгтипних, спочатку запитання звісно

Контрольні запитання

1. *Яку роль термінологія відіграє в сучасному перекладі, і чому вона стає системоутворюючим чинником у професійній комунікації?*
2. *Яким чином термінологічні модулі впроваджуються в системи комп'ютерної підтримки перекладу (CAT), і яку роль вони відіграють у покращенні якості перекладу?*
3. *Як інституційна стандартизація термінів забезпечує ефективність міжкультурної та міжгалузевої комунікації?*

4. *Що таке термінологічні банки і як вони сприяють гармонізації юридичної лексики на міжнародному рівні?*
5. *Як стандарти ISO 704:2009, ISO 1087, ISO 15188 та ISO 860 допомагають уніфікувати термінологічну роботу на міжнародному рівні?*
6. *Що розуміється під термінологічною гармонізацією та чому вона важлива для забезпечення семантичної еквівалентності між мовами?*
7. *Як здійснюється гармонізація термінів на рівні концептів відповідно до ISO 860:2007?*
8. *Які категорії даних визначає ISO 12620:2009 для термінологічного запису і чому це важливо для термінологічних баз?*
9. *Як стандарт ISO 12620:2009 допомагає в описі термінів у електронних базах даних?*
10. *Які термінологічні бази є найвідомішими у глобальному інформаційному просторі, і як вони сприяють уніфікації терміносистем?*
11. *Як IATE (InterActive Terminology for Europe) допомагає в гармонізації термінів для юридичних та інших офіційних мов Європейського Союзу?*
12. *Як база UNTERM допомагає у створенні уніфікованих термінів для міжнародного права, дипломатії та сталого розвитку?*
13. *Що таке FAOTERM, і яку роль ця база відіграє в аграрній та біотехнологічній термінології?*
14. *Яку роль у системах термінології відіграють такі ресурси, як TERMIUM Plus та EuroTermBank?*
15. *Як термінологічні бази забезпечують сталість і правову чинність перекладених текстів у міждержавному обігу?*
16. *Як міжнародні термінологічні бази використовуються для підтримки стабільності та транспарентності перекладу в міжнародній комунікації?*

17. *Як перекладач може працювати з термінологічними базами для забезпечення точності та відповідності перекладу в юридичній, медичній та технічній галузях?*

18. *Які складнощі можуть виникнути при перекладі термінів між різними мовами у специфічних галузях, таких як штучний інтелект, цифрове право або лінгвістика?*

19. *Як фреймова семантика допомагає в гармонізації термінів у міжмовному просторі?*

20. *Які переваги і недоліки існують при використанні тримовних таблиць термінологічних відповідників у професійному перекладі?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз термінологічного модуля в CAT-системах:** Оцініть, як функціонує термінологічний модуль у конкретній CAT-системі (наприклад, SDL Trados або MemoQ). Як ця система допомагає знижувати кількість помилок при перекладі термінів? Поясніть процес створення та імпорту термінів.

2. **Розробка термінологічного банку:** Створіть термінологічний банк для певної галузі (наприклад, медична чи юридична). Визначте основні терміни та відповідні дефініції. Як ви плануєте забезпечити їх консистентність?

3. **Аналіз стандартів ISO для термінології:** Ознайомтеся з документом ISO 704:2009. Як цей стандарт сприяє уніфікації термінологічної роботи в міжнародних перекладацьких практиках? Наведіть приклади застосування цього стандарту в конкретній галузі.

4. **Гармонізація термінів:** Виберіть термін з юридичної, медичної чи технічної галузі та поясніть, як відбувається його гармонізація в кількох мовах. Які методи використовуються для досягнення семантичної еквівалентності?

5. **ISO 12620:2009 та термінологічний запис:** Створіть термінологічний запис для нового терміна в вашій галузі за стандартом ISO 12620:2009. Включіть такі дані, як дефініція, контекст, частина мови та рівень еквівалентності.

6. **Порівняння термінологічних баз:** Проведіть порівняння двох термінологічних баз (наприклад, IATE та UNTERM). Як вони допомагають в уніфікації термінів у міжнародних комунікаціях? Чи є якісь відмінності у їх підходах?

7. **Робота з EuroTermBank:** Ознайомтесь із EuroTermBank та оберіть кілька термінів, що відносяться до вашої галузі. Як ця база допомагає уніфікувати терміносистеми країн Центральної та Східної Європи?

8. **Переклад термінів із штучного інтелекту:** Перекладіть кілька термінів, що використовуються в галузі штучного інтелекту, з урахуванням міжмовної семантичної гармонізації. Як ви забезпечуєте точність і консистентність перекладу?

9. **Розробка тримовної таблиці термінів:** Створіть тримовну таблицю термінів для спеціалізованої галузі (наприклад, цифрове право) з українськими, англійськими та німецькими відповідниками. Включіть дефініції та типологію еквівалентності.

10. **Аналіз проблем перекладу термінів у цифровому праві:** Оцініть складнощі, що виникають при перекладі термінів у цифровому праві. Як терміни типу "data protection" або "digital sovereignty" можуть мати різні семантичні навантаження залежно від контексту?

11. **Робота з термінологічними базами у CAT-системах:** Створіть кілька термінів для галузі технологій (наприклад, "cloud computing", "big data") і продемонструйте, як ці терміни можна додати в систему автоматизованого перекладу.

12. Задача на гармонізацію термінів у міжмовному просторі: Виберіть термін з науково-технічної або юридичної сфери та визначте його гармонізацію в кількох мовах, зокрема в українській та англійській. Як ви адаптуєте термін для відповідної концептуальної системи?

13. Стандарт ISO 860 та його застосування: Використовуючи термін з екології або енергетики, поясніть, як ISO 860 може допомогти в процесі гармонізації термінів на міжнародному рівні.

14. Аналіз термінологічних помилок у перекладі: Знайдіть приклади термінологічних помилок у машинному перекладі, пов'язаних з гармонізацією термінів. Як ці помилки можуть бути виправлені за допомогою термінологічних баз?

15. Міжмовна семантика термінів у медицині: Перекладіть термін «cancer» з латинської медичної традиції на українську мову. Як цей термін змінюється в залежності від контексту та семантичної адаптації?

16. Термінологічна відповідність між правовими системами: Виберіть правовий термін, який має різні значення у романо-германських та англосаксонських правових системах, і поясніть, як це може впливати на його переклад.

17. Інтерфейси перекладу і термінологічні системи: Розгляньте, як інтерфейси для автоматизованого перекладу взаємодіють із термінологічними системами. Які механізми забезпечують коректне відображення термінів?

18. Розробка термінологічного ресурсу для спеціалізованої галузі: Створіть термінологічний ресурс для індустрії відновлювальної енергії. Включіть основні терміни і їхні міжмовні відповідники для використання в міжнародному контексті.

19. Вплив міждисциплінарності на термінологію: Поясніть, як міждисциплінарний характер деяких термінів (наприклад, "sustainability", "green technologies") впливає на їхнє розуміння та переклад у різних мовах.

20. Стандартизація термінів у медичному перекладі:
Проаналізуйте, як міжнародні стандарти (наприклад, ICD) забезпечують стандартизацію медичних термінів і як це допомагає в точному перекладі медичних документів.

Термінознавство та термінологічне планування

Одним із ключових завдань термінознавства є термінологічне планування та нормування, що сприяє уніфікації та забезпеченню взаєморозуміння між фахівцями різних країн. Враховуючи глобалізаційні процеси, що посилюють міжмовний обмін науково-технічною інформацією, розробка єдиних термінологічних стандартів стає важливою складовою міжнародної співпраці. Окремий напрям термінознавства – термінографія, яка займається виявленням, систематизацією та фіксацією термінів у традиційних (друкованих) або електронних словниках і базах даних.

Сучасна термінографія охоплює такі аспекти:

- створення термінологічних словників (загальних, галузевих, двомовних і багатомовних);
- структурування термінологічної інформації для подальшого використання в автоматизованих системах;
- розробка електронних термінологічних баз даних, що активно використовуються перекладачами та спеціалістами.

Останнім часом набув популярності термін «термінологічний менеджмент», який означає організацію та управління термінологічними ресурсами в межах різних наукових, технічних та індустріальних сфер. Завдяки термінологічному менеджменту можна забезпечити якісний науково-технічний переклад, оскільки перекладачі отримують доступ до уніфікованих термінологічних баз, що дозволяє уникати неоднозначності, покращувати точність перекладу та підтримувати відповідність

міжнародним стандартам. Науково-технічний переклад і термінологічні бази даних

Перекладачі науково-технічної інформації активно використовують термінологічні бази даних, які містять не лише переклад термінів, а й їхні визначення, контекстуальне вживання та граматичні особливості. Без цих ресурсів ефективна робота з науковими та технічними текстами була б неможливою, оскільки точність і коректність термінів має критичне значення.

Важливими функціями термінологічних баз є:

- уніфікація термінології в межах однієї наукової чи технічної галузі;
- запобігання розбіжностям у перекладах; - забезпечення швидкого доступу до актуальної термінології;

- оптимізація процесу перекладу та редагування наукових текстів.

Отже, термінознавство відіграє центральну роль у науково-технічному перекладі, забезпечуючи систематизацію термінології, її стандартизацію та ефективне використання. В умовах стрімкого розвитку науки і техніки зростає значення термінологічного менеджменту, який допомагає перекладачам підтримувати високий рівень точності та відповідності фахових текстів міжнародним нормам.

Контрольні запитання

1. *Яка роль термінологічного планування та нормування в міжнародній науково-технічній комунікації?*
2. *Що таке термінографія, і як вона сприяє розробці та використанню термінологічних стандартів?*
3. *Як термінографія допомагає у створенні термінологічних словників і баз даних?*
4. *Як термінологічне менеджмент впливає на якість науково-технічного перекладу?*

5. *Що включає в себе термінологічний менеджмент, і чому він важливий для перекладачів науково-технічних текстів?*
6. *Які функції виконують термінологічні бази даних у науково-технічному перекладі?*
7. *Як термінологічні бази даних допомагають уніфікувати термінологію в межах однієї наукової чи технічної галузі?*
8. *Які переваги має використання термінологічних баз даних для перекладачів науково-технічної інформації?*
9. *Як термінологічні бази даних сприяють запобіганню розбіжностям у перекладах технічних текстів?*
10. *Які критерії мають бути враховані при створенні електронних термінологічних баз даних?*
11. *Як термінологічні бази допомагають перекладачам оптимізувати процес перекладу наукових та технічних текстів?*
12. *Як уніфікація термінів у термінологічних базах допомагає підтримувати відповідність міжнародним стандартам?*
13. *Чому точність термінів має критичне значення в науково-технічному перекладі?*
14. *Які інструменти і методи використовуються для ефективного управління термінологічними ресурсами в термінологічному менеджменті?*
15. *Які проблеми можуть виникнути при відсутності або неправильному використанні термінологічних баз у науково-технічному перекладі?*
16. *Які приклади термінологічних баз є найбільш популярними серед перекладачів науково-технічних текстів?*
17. *Як термінологічні бази допомагають у роботі з двомовними та багатомовними науковими текстами?*

18. *Як термінологічний менеджмент може допомогти в адаптації термінів для різних мовних та культурних контекстів?*

19. *Як сучасний термінологічний менеджмент може покращити якість перекладу наукових публікацій?*

20. *Яким чином інституційна стандартизація термінів сприяє розвитку науково-технічного перекладу на міжнародному рівні?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Розробка термінологічного словника:** Створіть термінологічний словник для конкретної науково-технічної галузі (наприклад, інженерія або медицина). Включіть основні терміни, їх визначення та можливі переклади на інші мови. Як ви плануєте структурувати цей словник для подальшого використання в автоматизованих системах?

2. **Використання термінологічних баз даних у перекладі:** Оцініть, як термінологічні бази даних можуть бути використані для перекладу конкретного науково-технічного тексту (наприклад, інструкції до медичного обладнання). Як це допоможе знизити ймовірність помилок та підвищити точність перекладу?

3. **Аналіз термінологічного менеджменту:** Проведіть дослідження на прикладі компанії або організації, яка використовує термінологічний менеджмент для організації термінологічних ресурсів. Як це покращує якість перекладу та підтримує міжнародну стандартизацію?

4. **Створення термінологічної бази даних для перекладачів:** Розробіть електронну термінологічну базу даних для певної технічної галузі (наприклад, енергетика або інформаційні технології). Включіть терміни, визначення, контекстуальне вживання та граматичні особливості. Як ці дані можна використовувати в автоматизованих системах перекладу?

5. **Термінологічний менеджмент і глобалізація:** Проаналізуйте, як термінологічний менеджмент сприяє зростанню міжмовного обміну

науково-технічною інформацією в умовах глобалізації. Які переваги це надає перекладачам?

6. **Визначення термінів у термінографії:** Створіть приклад визначення терміна у термінографії для технічної чи медичної галузі, використовуючи стандарт ISO 12620:2009. Включіть дефініцію, частину мови, контекст та рівень термінологічної еквівалентності.

7. **Порівняння термінологічних баз:** Порівняйте два термінологічних ресурси, наприклад, IATE і UNTERM. Як ці бази допомагають в уніфікації термінів у науково-технічних текстах? Які функції цих баз допомагають перекладачам у зменшенні помилок?

8. **Термінологічні помилки та їх усунення:** Знайдіть приклади термінологічних помилок у перекладах науково-технічних текстів та поясніть, як термінологічні бази можуть допомогти уникнути таких помилок.

9. **Розробка багатомовного термінологічного ресурсу:** Створіть багатомовний термінологічний ресурс для конкретної індустрії (наприклад, інженерії, медичних технологій). Як ви організуєте інформацію та як це буде корисно для перекладачів, що працюють із різними мовами?

10. **Інтеграція термінології в процес автоматизованого перекладу:** Оцініть, як термінологічні бази можуть бути інтегровані в процес автоматизованого перекладу (Machine Translation) для зменшення помилок у технічних перекладах.

Семіотичний підхід у теорії перекладу: концептуальні основи

Семіотика як загальна теорія знаків і знакових систем становить одну з теоретичних основ сучасного перекладознавства. Це пояснюється тим, що переклад сам по собі є формою вторинного кодування тексту, процесом переміщення знакових структур з однієї мовної системи до іншої. У цьому контексті надзвичайно цінним є внесок Фердинанда де Соссюра, який

визначив знак як двоєдину сутність, що складається з сигніфіканта (означаючого) та сигніфіката (означуваного).

У перекладацькому аспекті до цього дихотомічного поділу додається ще одна складова – поняттєва модель, що опосередковує відповідність між знаком і реальністю. Розширення семіотичного аналізу у сфері тексту дозволяє розглядати текст як знак найвищого рівня, що містить множину знаків нижчого порядку – від морфем і лексем до синтаксичних конструкцій і структурних макроелементів.

Усі ці знаки функціонують як модельно-кодові системи, які є носіями інформації не лише лінгвістичного, а й прагматичного, культурного та стилістичного характеру. Саме в цьому багаторівневому контексті перекладач виконує функцію реінтерпретатора кодів, завданням якого є відтворення комунікативного наміру через перенесення знакових структур в іншу мовну систему з мінімально можливою втратою семіотичної цілісності.

Концепція перекладу як інтерпретації знаків розгортається в класифікації Романа Якобсона, який запропонував три типи перекладу в семіотичному розумінні: Інтралінгвальний переклад (перефразування) передбачає інтерпретацію вербального знака іншими вербальними знаками тієї самої мови. Наприклад, у межах української мови переклад спеціалізованого терміна «інтерфейс» як «взаємозв'язок системи з користувачем» є прикладом інтерпретації складного поняття засобами тієї ж мовної системи.

Інтерлінгвальний переклад (власне переклад) є переміщенням знаків з однієї мовної системи в іншу. Тут відбувається не лише заміна лексем, але й транспозиція знакових систем, з урахуванням семантичного, прагматичного і контекстуального навантаження. Наприклад, англійський вислів *He passed away* перекладається українською не як він пройшов повз,

а як він помер, що є семіотично релевантним і прагматично виправданим відповідником.

Інтерсеміотичний переклад (трансмутація) виходить за межі мовної системи як такої. Це трансформація вербального знака у невербальну знакову систему, наприклад, у візуальне мистецтво, музику, інфографіку або мову жестів. Переклад поетичного тексту в музичну композицію або репрезентація художнього твору через кінематографічну адаптацію – класичні приклади інтерсеміотичного перекладу.

Семіотичний підхід дозволяє розглядати перекладацький процес як знакову рекомпозицію, в якій важливими є не лише мовні структури, а й культурно обумовлені конотації, соціальні коди, жанрові обмеження та прагматичні маркери. У цьому контексті особливу цінність становить поняття коду – умовної системи відповідностей між формою і змістом.

Мовні коди не є ізольованими: вони функціонують у взаємодії з візуальними, культурними, поведінковими кодами, що значно ускладнює завдання перекладу в полі інтерпретативних жанрах, зокрема в літературі, медіа або юридичних документах. Таким чином, міждисциплінарна інтеграція семіотики та перекладознавства дозволяє більш глибоко осмислити процес трансформації знакових систем, зокрема через категорії репрезентації, денотативності, іконічності та символізму. У фокус перекладацької діяльності потрапляє не лише передача вербального змісту, а й збереження функціонального статусу знака в новій знаковій системі, що є особливо важливим у міжкультурному спілкуванні, де кожен текст – це багаторівнева конструкція, в якій знаки кодують досвід, знання та цінності.

У контексті міждисциплінарного наближення семіотики та перекладознавства особливої уваги заслуговує явище інтерсеміотичного перекладу, тобто перенесення інформації з однієї знакової системи в іншу. Це явище відіграє ключову роль у процесах мультимодальної комунікації,

де мовні коди взаємодіють із візуальними, аудіальними та кінематографічними.

Відповідно, перекладач або адаптатор контенту мусить володіти не лише лінгвістичними компетенціями, але й семіотичними інструментами аналізу, щоб забезпечити еквівалентність або функціональну відповідність між вербальним джерелом і його мультимедійною репрезентацією. Для кращої ілюстрації характеру таких трансформацій нижче подано порівняльну таблицю прикладів інтерсеміотичного перекладу в кількох мовах (українській, англійській, німецькій), із зазначенням джерела, типу трансформації та семіотичного коментаря. Такий підхід дозволяє чіткіше уявити процес переосмислення знаків у різних знакових системах – від літератури й музики до реклами, аудіовізуального мистецтва та права.

Контрольні запитання

1. *Як семіотика як загальна теорія знаків і знакових систем застосовується у перекладознавстві?*
2. *Який внесок у розуміння перекладу як знакової системи зробив Фердинанд де Соссюр?*
3. *Що таке дихотомія між сигніфікантом і сигніфікатом у контексті перекладу?*
4. *Як семіотичний аналіз дозволяє розглядати текст як знак найвищого рівня?*
5. *Яким чином концептуальна модель опосередковує відповідність між знаком і реальністю при перекладі?*
6. *Як Роман Якобсон класифікує три типи перекладу в семіотичному розумінні?*
7. *Що таке інтерлінгвальний переклад і які особливості його виконання?*
8. *Як інтерсеміотичний переклад виходить за межі мовної системи?*

9. *Наведіть приклад інтерсеміотичного перекладу і поясніть, як змінюються знаки в різних системах.*

10. *Яку роль у перекладі відіграють прагматичні маркери та соціальні коди?*

11. *Як семіотичний підхід допомагає перекладачеві зберегти функціональний статус знака в новій знаковій системі?*

12. *Чому переклад у поліінтерпретативних жанрах є складнішим за інші види перекладу?*

13. *Як знакові структури можуть бути трансформовані в мультимодальній комунікації?*

14. *Як перекладач має використовувати семіотичні інструменти аналізу при перекладі мультимедійного контенту?*

15. *Що таке денотативність і як вона впливає на переклад знаків?*

16. *Як категорії іконічності та символізму проявляються у перекладі та інтерпретації знаків?*

17. *Яка різниця між інтерлінгвальним та інтерсеміотичним перекладом?*

18. *Як впливають культурні коди на переклад між різними мовами?*

19. *Які труднощі можуть виникнути при перекладі знаків у літературному, кінематографічному або рекламному контекстах?*

20. *Як перекладач може забезпечити еквівалентність між вербальним джерелом і його мультимедійною репрезентацією?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Аналіз перекладу через призму семіотики:** Проаналізуйте конкретний текст або вислів (наприклад, афоризм, рекламу чи літературний уривок) за семіотичним підходом. Визначте основні знаки, що використовуються, їх значення в контексті та можливі труднощі в перекладі.

2. **Інтерлінгвальний переклад:** Перекладіть спеціалізований термін або вираз з однієї мови на іншу, враховуючи семіотичне навантаження та контекстуальну релевантність. Поясніть, чому цей переклад є коректним із семіотичної точки зору.

3. **Інтерсеміотичний переклад у кінематографії:** Виберіть відомий літературний твір або сцену з фільму та адаптуйте її у вигляді музичної композиції або візуальної інтерпретації. Оцініть, як змінюється передача змісту через зміну знакової системи.

4. **Порівняння перекладів:** Використовуйте один і той самий вислів або цитату в трьох різних мовах (наприклад, англійською, українською та німецькою). Порівняйте переклади з точки зору денотативності, прагматики та культурних кодів.

5. **Трансформація в мультимедійних жанрах:** Виберіть рекламний або медійний текст та перенесіть його у іншу знакову систему, наприклад, у відео або графіку. Поясніть, як змінюється комунікативний ефект у новій системі.

6. **Інтерпретація знаків у полі інтерпретативних жанрах:** Виберіть твір у жанрі, що містить численні культурні та соціальні коди (наприклад, література або публіцистика). Перекладіть уривок з цього твору та поясніть, як соціальні та культурні коди впливають на переклад.

7. **Використання іконічних знаків:** Поясніть на прикладі з художнього тексту, як іконічність знаків змінюється в процесі перекладу, і який вплив це має на зміст твору.

8. **Поглиблений аналіз інтерсеміотичного перекладу:** Оберіть сцену з художнього фільму або театрального виступу і адаптуйте її до коміксу або іншого невербального медіуму. Оцініть, які зміни відбуваються на рівні передачі смислу та емоцій.

9. **Кодова система в мультимодальній комунікації:** Виберіть музичну композицію, що була адаптована з літературного твору, та

проаналізуйте, як семіотичні коди в музиці заміщають вербальний зміст тексту.

10. Культурні коди в рекламі: Виберіть рекламний слоган або кампанію і адаптуйте її для іншої культури. Оцініть, як змінюються культурні коди та які знакові структури потрібно адаптувати для забезпечення ефективності перекладу.

Національне забарвлення мови в перекладі: культурні відповідності й міжмовні розбіжності

Одна з найскладніших проблем перекладознавства полягає в тому, що лексеми різних мов лише в рідкісних випадках мають повну еквівалентність як у плані форми, так і в плані змісту. Ця невідповідність особливо помітна при спробах передати не лише окремі слова, а повноцінні концепти, ідеї, культурні алюзії або смислові структури, які у своїй сукупності утворюють мовно-знакові одиниці більш високого рівня – фраземи, ідіоми, терміноелементи, комунікативні конструкції. Таким чином, переклад постає не як механічна заміна одиниць однієї мови одиницями іншої, а як складна процедура семантико-прагматичного, соціокультурного та риторичного перенесення.

Кожна мова має власну граматичну, синтаксичну й лексичну структуру, що зумовлена історичним розвитком, географічними умовами, соціальними практиками, менталітетом мовної спільноти. Відповідно, мова перекладу ніколи не є лише «інструментом» передачі змісту, а завжди виступає як національно маркована система, яка фільтрує та інтерпретує інформацію згідно з власними внутрішніми законами.

У цьому контексті принципово важливою є якість володіння рідною мовою. Практика засвідчує, що саме рівень володіння мовою перекладу (а це переважно рідна мова перекладача) визначає якість кінцевого тексту. Навіть за глибокого розуміння іноземного тексту, відсутність стилістичної,

лексичної й риторичної гнучкості в рідній мові істотно знижує рівень адекватності перекладу, особливо в аспектах функціональної еквівалентності.

Навпаки, якісний переклад можливий лише за умови синтезу компетентностей у мові джерела й у мові перекладу, з виразною орієнтацією на комунікативний ефект, що повинен бути зіставним з ефектом оригіналу. Додаткову складність створюють культурно-специфічні елементи мовного тексту – формули звертання, етикетні конструкції, релігійні й етнічні маркери, алюзії на національну історію чи ментальні константи. У мовах із розвиненою ритуалізованою традицією (наприклад, у японській, арабській, перській або індійській) ці аспекти набувають особливої ваги.

Такі культурні компоненти важко піддаються буквальному перекладові, натомість вимагають компенсаторної трансформації або культурного адаптування, з урахуванням функціонального рівня тексту (дипломатичний виступ, технічна інструкція, поетичний твір тощо). Типовим прикладом є неможливість прямої передачі таких форм, як арабське завершення промови *wa-s-salāmu ‘alaykum wa raḥmatu -llāhi wa barakātuh*, або індонезійське *Assalamu ‘alaikum warahmatullahi wabarakatuh* у контексті офіційного міжнародного перекладу.

Тут перекладачеві необхідно не лише зберегти повагу до культури мовця, але й не порушити стилістичної відповідності жанру перекладу. Культурно обумовлені розбіжності також стосуються формулювань, що позначають вік, соціальний статус, стать або релігійні переконання адресата. Порушення цих норм може призвести не лише до неадекватного перекладу, а й до комунікативного конфлікту.

Водночас від перекладача вимагається здатність розрізнити, чи має конкретний мовний засіб загальнонаціональний, регіональний, стилістичний чи ідеологічний характер, і які семіотичні наслідки його

використання у мові перекладу. Усе це зумовлює необхідність володіння не лише лінгвістичною, а й соціокультурною та дискурсивною компетенцією. Саме ці компоненти, згідно з сучасними теоріями (зокрема, моделями міжкультурної комунікації Гофштедте, Халла, Хофмейєра, а також у рамках «Translation Studies» Г. Вермеєра, С. Баснетт, К. Норд), є вирішальними у процесі перекладу.

Перекладач виступає не лише як мовний посередник, але й як медіатор між культурами, здатний реконструювати зміст із урахуванням національної специфіки обох систем. Зрештою, переклад, навіть науково-технічний, виявляється глибоко зануреним у культурну семіотику. Тексти не існують у вакуумі – вони генеруються певними історико-культурними умовами, відображають уявлення спільноти про світ, інститути знання, етику та риторику. Перекладач, який ігнорує ці аспекти, ризикує створити текст, що може бути формально коректним, але семантично та культурно неприйнятним. Таким чином, переклад є, по суті, формою міжкультурного діалогу, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичних, але й культурно-семіотичних знань.

Здатність ідентифікувати національне забарвлення мовного елементу, відчутти його комунікативне навантаження та здійснити його релевантну репрезентацію у мові перекладу є однією з ключових умов успішної інтерлінгвальної комунікації.

Таким чином, переклад є, по суті, формою міжкультурного діалогу, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичних, але й культурно-семіотичних знань. Здатність ідентифікувати національне забарвлення мовного елементу, відчутти його комунікативне навантаження та здійснити його релевантну репрезентацію у мові перекладу є однією з ключових умов успішної інтерлінгвальної комунікації.

Особливо важливим у цьому контексті є виявлення та коректне трактування культурно маркованих одиниць, тобто слів або висловів, тісно

пов'язаних із конкретним національним чи соціокультурним середовищем. У міжмовній комунікації подібні одиниці вимагають компенсаторної трансформації, оскільки прямі відповідники або відсутні, або можуть спричинити семантичну або прагматичну девіацію.

Для прикладу, англійський вислів *white collar crime* (букв. «злочин у білій сорочці») позначає економічні правопорушення, вчинені службовими особами, але його пряме відтворення в українській мові є неприродним. Відповідно, адекватним буде вживання описової форми «економічний злочин посадової особи» або калькованого, але адаптованого варіанту «білокомірцевий злочин».

Аналогічно, французьке *laïcité* (принцип світськості держави) не має прямого еквівалента в українській мові; тут перекладач змушений уживати описову формулу «принцип відокремлення релігії від держави» або термінологічну адаптацію з урахуванням цільового контексту. В окремих випадках невдала міжкультурна трансляція може призводити до порушення комунікативної етики.

Наприклад, буквальний переклад англійського *My dear Mr. Schmidt* як Мій дорогий пане Шмідт в українській офіційній кореспонденції звучить неприродно й навіть саркастично, а відповідна німецька форма *Lieber Herr Schmidt* у дипломатичному контексті може бути сприйнята як надмірно фамільярна. У таких випадках доцільним є вживання нейтральних формул на кшталт Вельмишановний пане Шмідт.

Інший приклад – німецьке слово *Gemütlichkeit*, що означає «домашній затишок, емоційний комфорт у знайомому середовищі», не має прямого відповідника в українській, англійській чи французькій мовах. У перекладі доводиться використовувати описові конструкції типу затишна, доброзичлива атмосфера, які втрачають емоційну насиченість оригіналу. Теоретичні стратегії культурної адаптації ґрунтуються на концептах, сформульованих у рамках функціонального підходу до перекладу (K. Nord,

Н. Vermeer), відповідно до якого перекладач зобов'язаний орієнтуватися на скопос (цільову функцію перекладу) та культурно-прагматичну відповідність.

Сучасна перекладацька практика в цьому аспекті розрізняє такі стратегії:

- Культурна трансформація, коли мовний елемент замінюється на функціонально еквівалентний у культурі реципієнта. Наприклад, *Thanksgiving Day* в українських текстах може подаватися як «свято подяки», з коментарем щодо його контексту.

- Калькування з додатковою експлікацією, коли термін передається буквально, але супроводжується поясненням. Наприклад, німецьке *Stammtisch* – штамтіш (традиційна зустріч друзів або колег у закладі).
- Умисна заміна або адаптація, що застосовується у випадках, коли збереження оригінального терміна є прагматично неефективним. Наприклад, французьке *banlieue* (передмістя, часто з асоціацією соціальної маргіналізації) в деяких контекстах доцільно передавати як депресивний район передмістя, щоб уникнути хибного позитивного сприйняття.

- Описовий переклад, який дозволяє відтворити зміст без збереження форми, особливо для ідіоматичних виразів. Наприклад, *to kick the bucket* → відійти в інший світ. Ці та інші стратегії передбачають семантичне моделювання вихідного повідомлення в категоріях цільової культури, де критерієм успішного перекладу виступає не формальна точність, а функціональна адекватність, що дозволяє відтворити ілюктивний намір автора.

Таким чином, національне забарвлення мовних одиниць і концептів – це не лише питання лексики, а мультидисциплінарна проблема, що охоплює сферу лінгвістики, семіотики, культурології, прагматики та соціальної антропології. Переклад, у цьому аспекті, – це завжди реконструкція

комунікативного контексту, здійснена засобами іншої мови, іншої культури та іншої знакової системи.

Контрольні запитання

1. Чому лексеми різних мов рідко мають повну еквівалентність як у плані форми, так і змісту?
2. Як національне забарвлення мови впливає на процес перекладу?
3. Які культурно-специфічні елементи мовного тексту є складними для перекладу?
4. Що таке компенсаторна трансформація і чому вона необхідна в перекладі?
5. Як рівень володіння рідною мовою перекладачем впливає на якість перекладу?
6. Як культурні алюзії та національні історії можуть ускладнити переклад?
7. Чому неможливо здійснити буквальний переклад арабських фраз, таких як «*wa-s-salāmu ‘alaykum wa raḥmatu-llāhi wa barakātuh*»?
8. Які проблеми можуть виникнути при перекладі формул, що позначають вік, соціальний статус чи релігійні переконання адресата?
9. Які компоненти є частиною сучасних теорій міжкультурної комунікації та як вони впливають на переклад?
10. Чому навіть науково-технічний переклад занурений у культурну семіотику?
11. Що таке національно марковані одиниці і як з ними працює перекладач?
12. Як переклад англійського вислову «*white collar crime*» в українську мову пов'язаний з культурними відмінностями?
13. Як у перекладі можна адаптувати термін «*laïcité*» з французької мови до української?

14. Як порушення норм в міжкультурному перекладі може призвести до комунікаційного конфлікту?

15. Яка роль культурної адаптації в процесі перекладу в дипломатичних і офіційних контекстах?

16. Чому німецьке слово «*Gemütlichkeit*» не має прямого відповідника в інших мовах?

17. Як можна передати поняття, яке не має прямого еквівалента в мові перекладу?

18. Що таке стратегія культурної трансформації в перекладі і коли вона застосовується?

19. Як калькування з додатковою експлікацією допомагає передати специфічні терміни?

20. Які стратегії використовуються для перекладу ідіоматичних виразів і чому це важливо?

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Переклад культурно маркованих одиниць:** Оберіть культурно марковані одиниці в вашій рідній мові та переведіть їх на іншу мову, використовуючи відповідні стратегії (культурна трансформація, калькування, описовий переклад).

2. **Аналіз національних забарвлень:** Проаналізуйте текст, що містить вирази з національним забарвленням, та запропонуйте варіанти їхнього перекладу, враховуючи культурні відмінності.

3. **Культурна адаптація в дипломатичному перекладі:** Перекладіть фразу чи вислів з дипломатичного контексту, який містить культурно специфічні елементи, пояснивши, як ви адаптували культурні маркери.

4. **Порівняння термінів у міжкультурному контексті:** Порівняйте, як в різних культурах і мовах передаються еквіваленти

термінів, що стосуються соціальних ролей (наприклад, соціальний статус, стать, релігійні переконання).

5. **Аналіз ідіоматичних виразів:** Виберіть ідіому з вашої рідної мови та знайдіть її еквівалент у цільовій мові. Якщо еквівалент відсутній, використовуйте описовий переклад та поясніть вибір стратегії.

6. **Стратегії перекладу формул релігійного та етикетного характеру:** Перекладіть вислів або формулу, що належить до релігійного чи етикетного контексту, і поясніть, як ви адаптували культурний контекст для цільової аудиторії.

7. **Порушення культурних норм у перекладі:** Проаналізуйте ситуацію, де буквальний переклад може призвести до культурного конфлікту, і запропонуйте можливі шляхи вирішення через адаптацію або трансформацію.

8. **Роль національної специфіки в перекладі:** Виберіть популярне прислів'я чи афоризм з однієї мови і перекладіть його на іншу, пояснивши, як національні особливості виявляються у мовній формі.

9. **Адаптація термінів на основі скопоса перекладу:** Оберіть специфічний термін у юридичному чи технічному контексті та перекладіть його, враховуючи цільову функцію (скопос) перекладу.

10. **Міжкультурний аналіз:** Виберіть релігійний або етнічний вислів, характерний для однієї культури, і поясніть, як би ви його адаптували для іншої культури.

11. **Аналіз перекладу етнічних маркерів:** Перекладіть речення, яке містить етнічний маркер, і обговоріть, як ви забезпечили точність і культурну чутливість у перекладі.

12. **Переклад «поривів» емоцій у різних культурах:** Порівняйте, як різні культури висловлюють емоції через мову і як це відображається в перекладі.

13. **Дипломатичний переклад:** Перекладіть уривок дипломатичної мови, що містить етикетні конструкції, і поясніть, як ви адаптували культурний контекст.

14. **Аналіз ідеологічних перекосів у перекладі:** Оберіть приклад, де в перекладі можна натрапити на ідеологічні перешкоди, і запропонуйте методи їхнього подолання.

15. **Стратегії адаптації при перекладі «laïcité»:** Охарактеризуйте, як перекласти французьке слово «laïcité» в українську мову з урахуванням соціокультурного контексту.

16. **Культурна адаптація в комунікації:** Перекладіть фразу, що стосується свята чи ритуалу в іншій культурі, і поясніть, як ви адаптували її для іншої мовної та культурної аудиторії.

17. **Реконструкція контексту в перекладі:** Проаналізуйте текст, що містить культурні коди, і запропонуйте можливі стратегії для відтворення цього контексту в іншій мові.

18. **Семантичні й прагматичні трансформації:** Виберіть термін чи вираз, що потребує семантичної трансформації, і поясніть, як змінився зміст при перекладі.

19. **Адаптація лексичних одиниць у соціальних текстах:** Проаналізуйте текст соціального або культурного контексту і запропонуйте адаптований варіант перекладу, враховуючи регіональні або соціальні норми.

20. **Переклад іронії та сарказму:** Виберіть текст, де використано іронію або сарказм, і обговоріть, як такі елементи можуть бути адаптовані в іншій культурі через переклад.

Поетичний текст як виклик для міжкультурного перекладу: на прикладі Й. В. Гете

Поетичний текст як виклик для міжкультурного перекладу: приклад Й. В. Гете

Поетичні тексти є однією з найбільш складних форм перекладу, оскільки поєднують у собі не лише лексичний, семантичний та ритмічний плани, а й національно-культурну символіку, образність, емоційну насиченість. Це особливо актуально в контексті німецької поезії епохи «*Sturm und Drang*» та романтизму, яка вирізняється своєю лаконічністю, природною образністю та синестетичним мисленням. Ілюстративним прикладом є вірш Йоганна Вольфганга фон Гете „*Wanderers Nachtlied*“, який, попри свою зовнішню простоту, має глибокий культурний підтекст, що вимагає особливої перекладацької чутливості: *Über allen Gipfeln Ist Ruh; In allen Wipfeln Spürest du Kaum einen Hauch; Die Vöglein schweigen im Walde. Warte nur, balde Ruhest du auch.* На фоні загальної картини спокою природи постає мотив трансцендентального злиття людини з довкіллям, яке типово для німецької поетичної традиції. Слово *Ruh* (спокій) у першому рядку виступає не лише описом фізичної тиші, а символом метафізичного завершення – можливо, навіть смерті – що посилюється у фіналі (*Ruhest du auch*). У перекладацькому плані тут наявна мультикомпонентна семіотична структура, яка включає ритм, паузи, синтаксичну мінімізацію, повтори, а також внутрішні рими (*Wipfeln – Gipfeln, Walde – balde*).

Будь-яка спроба перекладу цього тексту потребує балансування між формальною відповідністю (метрика, рима, структура) та функціональною відповідністю (передача атмосфери, культурної символіки, тональності). Наприклад, український переклад М. Рильського є спробою зберегти ритмічну компактність та образність:

Над усіма верховинами – тиша,

В кожному гіллі –

Ти ледве чуєш подих;

Маленькі пташки мовчать у лісі.

Зачекай – скоро

Й ти спочинеш.

У цьому перекладі передано ключові образи, але втрачено частину мелодійності оригіналу. Крім того, слова верховини, гілля мають дещо інший культурний конотат, ніж *Gipfel* і *Wipfel*, що в німецькій культурі часто асоціюються з міфопоетичною вертикаллю – горами, лісами, сакральним простором. Ще складніше передати *Warte nur, balde / Ruhest du auch*, оскільки в українській мові немає еквіваленту, який одночасно був би інтимним, спокійним, філософським, і водночас пророчим.

Переклад "*Зачекай – скоро й ти спочинеш*" звучить ближче до констатації смерті, тоді як в оригіналі це – плавне злиття людини з тишею, утомленого мандрівника з тишею космосу.

Отже, перекладацький виклик у цьому випадку полягає не лише у відтворенні змісту, але й у передачі рецептивної модальності, інтонаційної структури, філософського підтексту, що тісно пов'язані з національною естетикою та жанровою традицією.

Аналіз таких текстів дозволяє розширити розуміння того, як національне забарвлення тексту оригіналу впливає на лексичні, синтаксичні та прагматичні стратегії перекладу. У 1959-ому Л. Енглерт переклав його навіть давно вже мертвою латиною, щоб показати спорідненість і різницю з першим літературно зафіксованим аналогічним сюжетом у давньогрецького батька хорової лірики VII ст. до н. е. Алкана.

А Міжнародний конгрес перекладачів, присвячений 250-річчю з дня народження Гете, подарував гетеані ще 12 найсучасніших переспівів цього шедевр 12-ма мовами світу, зроблених 21 серпня 1999, у той самий день, коли 219 років тому вже на той час світовий літературний велетень Гете безтурботно написав свою мініатюру олівцем на дерев'яній стіні мисливської сторожки на горі Кікельган поблизу Ільменау.

Звісно, що тільки українською мовою цей талановитий твір перекладало близько трьох десятків поетів, та жоден не зміг об'єднати у своєму витворі всі гетевські особливості першоджерела, тобто його концепцію. Тому їхні переклади були лише констатуючими, а не аналітичними (концептуальними), бо передавали повідомлення, загальнолюдське твердження у змісті оригіналу, і з цього боку нічим принципово не відрізнялись від т.з. "перекладу" казахського акина Абая, який переробив рідною мовою не німецький оригінал, а його лермонтовський переспів, котрий, як було ще до Абая аргументовано доведено, занадто відходить від гетевського джерела.

Аналогічна ситуація і з японською обробкою аналізованого вірша невідомим перекладачем XIX ст., яку спочатку (1903) було перекладено французькою, а потім (1911) німецькою мовою. Порівнюючи гетевський оригінал (1780) та його "японсько-французько-німецького блудного сина", що повернувся додому майже через півтора сторіччя (1911), не можна не побачити перекладознавчо вагомої збереженості змісту повідомлення (емоційне сприйняття ліричним героєм сонливої природи), втіленого вже у не менш яскраве для перекладу національне забарвлення японського світорозуміння. Наведемо ще один промовистий приклад.

Мається на увазі відомий вірш Г. Гайне *"Fichtenbaum"*: *"Ein Fichtenbaum steht einsam Im Norden auf kahler Höh'. Ich schläferf: mit weißer Decke Umhüllen ihn Eis und Schnee. Er träumt von einer Palme, Die, fern im Morgenland, Einsam und schweigend trauert, Auf brennender Felsenwand"*. Чимало перекладачів намагалися відтворити настрій цього твору, але більшість з них, і у тому числі Ю Лермонтов, не помітили чи проігнорували одну важливу інтимну деталь: головне у вірші не лише опис природи, протиставлення холоду півночі південному теплу, а мрійливий потяг чоловічої статі (*Fichtenbaum*) до жіночої (*Palme*).

В українській мові обидва суб'єкти жіночого роду (в перекладах сосна – пальма). Тепер стає зрозумілим афоризм Й. В. Гете: "*Wer den Dichter will verstehen, soll in Dichters Lande gehen*". Помилки й непорозуміння, пов'язані з міжкультурними відмінностями, трапляються навіть на найвищому рівні. Так сталося, наприклад, у 1973 році під час візиту голови радянської держави до Сполучених Штатів Америки та його зустрічей з президентом Річардом Ніксоном. Щоразу, коли йому щось дуже подобалося, Леонід Брежнєв підносив догори руки і аплодував, намагаючись показати своє прихильне ставлення, як це прийнято в його країні.

Проте у США так аплодують лише боксери, що означає: "Я переможець". Можна собі лише уявити, до яких політичних наслідків може призвести подібне незнання елементарних правил поведінки, значення окремих жестів. Останнім часом міжкультурна комунікація стала необхідною складовою частиною підготовки дипломатів та перекладачів. При цьому значна увага звертається саме на ті особливості невербальної поведінки, що можуть мати різну інтерпретацію в різних культурах. Скажімо, американський жест "ОК" у Франції також означає "нуль".

Дуже важливо, зокрема, знати жести, типові для даної культури, зокрема, при вітанні, прощанні, вираженні згоди, незгоди. У повсякденному житті ми не завжди свідомо звертаємо увагу на те, що слова в більшості ситуацій супроводжуються невербальними сигналами, хоча підсвідомо ми сприймаємо і враховуємо їх. Такі сигнали підтримують інтенцію співрозмовника і тому часто допомагають слухачеві зрозуміти справжні наміри. Слухач зі свого боку може мімікою і жестами – свідомо чи мимовільно – показати свою реакцію, наприклад, похитуючи головою чи морщачи чоло. Та іноді жести можуть свідчити й про те, що співрозмовник говорить не те, що думає, приховуючи свої наміри, і тоді жести важливіші за слова.

Таким чином, ментальність, як і мова, є продуктом діяльності духовних сил народу, що накопичувався протягом століть, і продовжує формуватися та безперервно видозмінюватися й сьогодні. Кожна історична епоха залишає свій відбиток у мові, важливі історичні події здатні змінити мовну картину світу. Дану особливість повинні враховувати перекладачі, насамперед фахівці з художнього перекладу. Ця проблема потребує окремої уваги.

Контрольні запитання

1. *Які особливості поетичних текстів роблять їх складними для перекладу?*
2. *Які культурні алюзії та національно марковані елементи є в поетичному тексті Й. В. Гете "Wanderers Nachtlied"?*
3. *Як поетичний переклад поєднує ритм, риму та семантику?*
4. *Яка роль символізму в поетичному тексті Й. В. Гете?*
5. *Як символ "Ruh" у вірші Гете може бути інтерпретований в контексті різних мов і культур?*
6. *Як втрата ритмічної компактності у перекладі впливає на сприйняття поетичного твору?*
7. *Чому перекладачі іноді не можуть відтворити національну естетику оригіналу?*
8. *Як різні культурні контексти можуть вплинути на переклад поезії?*
9. *Як національна символіка в поезії впливає на вибір лексичних одиниць у перекладі?*
10. *Які труднощі можуть виникнути при перекладі інтимних та філософських аспектів поезії?*
11. *Як функціонує міжкультурний діалог у поетичному перекладі?*
12. *Які стратегії перекладач застосовує для збереження інтимності і філософського підтексту в поетичних творах?*

13. *Як культурні розбіжності можуть призвести до помилок при перекладі?*

14. *Яке значення має культурна адаптація при перекладі поетичних текстів?*

15. *Як переклад поетичних текстів взаємодіє з національними традиціями літератури?*

16. *Яким чином історичний контекст поезії впливає на її переклад?*

17. *Як працює стратегія компенсації при перекладі поезії, і чому це важливо?*

18. *Як змінюється значення тексту при перекладі поетичних творів на інші мови?*

19. *Чому важливо враховувати контекст для точного перекладу поезії?*

20. *Як межі культури можуть впливати на інтерпретацію поетичних творів при перекладі?*

Завдання для самостійного опрацювання

1. **Переклад поетичних фраз:** Перекладіть уривок з поетичного твору, зберігаючи ритм, риму та образність оригіналу.

2. **Культурна адаптація поезії:** Виберіть поетичний текст з вашої рідної мови і адаптуйте його для іншої культури, зберігаючи значення і тональність.

3. **Аналіз культурних алюзій:** Порівняйте поетичний текст на двох мовах і визначте, як культурні алюзії та національні символи змінюються в перекладі.

4. **Аналіз семантики у поезії:** Виберіть кілька символічних слів у вірші Й. В. Гете і порівняйте їхнє значення в оригіналі та перекладі.

5. **Порівняння ритму та рими:** Порівняйте два переклади одного і того ж поетичного твору. Як змінюється ритм та рима, і що це дає для загального сприйняття?

6. **Пошук метафор і символів:** Перекладіть метафору або символ з поетичного тексту, пояснивши, чому вибраний переклад є найбільш адекватним.

7. **Аналіз культурних розбіжностей:** Знайдіть приклади культурних розбіжностей у перекладі поезії, де одне слово має різні конотації в різних культурах.

8. **Емоційний підтекст у поезії:** Перекладіть поетичний текст, зберігаючи емоційний підтекст і атмосферу оригіналу.

9. **Збереження метафор в перекладі:** Перекладіть вірш, де метафори є важливою частиною тексту, і обговоріть, як вони зберігаються в іншій мовній культурі.

10. **Порівняння перекладів:** Знайдіть кілька перекладів одного поетичного твору і проаналізуйте, як різні перекладачі вирішують проблеми з римою, ритмом і символікою.

11. **Стратегії компенсації:** Розгляньте приклади компенсації, коли втрачається рима або ритм, і поясніть, чому така компенсація необхідна.

12. **Трансформація культурних образів:** Перекладіть уривок, де важливим є образ природи або пейзажу, і порівняйте, як цей образ змінюється у різних мовах.

13. **Аналіз національної естетики в поезії:** Проаналізуйте вірш, який містить елементи національної естетики, і визначте, як ці елементи передаються в перекладі.

14. **Інтеркультурний переклад:** Перекладіть уривок з поезії, використовуючи стратегію інтеркультурного перекладу, і обговоріть, як це впливає на значення тексту.

15. **Стратегії збереження функціональної адекватності:** Поясніть, як у перекладі поезії можна зберегти не лише точний зміст, а й функціональну адекватність оригіналу.

16. **Дослідження стилістичних відмінностей у поезії:** Порівняйте стиль поетичного твору в оригіналі та перекладі. Як зберігається стилістична структура?

17. **Аналіз символічного змісту:** Перекладіть уривок з поезії, що містить символічні елементи, і визначте, як символи змінюються в перекладі.

18. **Переклад поетичних парадоксів:** Перекладіть поетичний парадокс і поясніть, як він змінюється в перекладі, зберігаючи свою значимість.

19. **Інтерпретація поезії в іншій культурі:** Перекладіть поетичний текст для іншої культури і поясніть, як ви адаптували культурні аспекти.

20. **Мультимодальна комунікація в перекладі поезії:** Перекладіть поетичний текст, який має мультимодальний компонент (наприклад, поезія та музика), і обговоріть, як вірш змінюється через поєднання цих знакових систем.

Список рекомендованих джерел

1. Богданова, І. В. (2013). Теорія перекладу. Київ: Видавництво Либідь.
2. Коваль, Л. І. (2015). Основи термінологічного перекладу. Львів: Видавництво Світич.
3. Мартинова, Р. І. (2011). Лінгвістика перекладу: теорія і практика. Харків: ХНУ.
4. Гончаренко, С. І. (2004). Психолінгвістика перекладу. Одеса: ОДУ.
5. Попова, Н. А. (2017). Машинний переклад та його роль у сучасному світі. Київ: Наукова думка.
6. Рудницька, О. М. (2009). Письмовий переклад: методика навчання. Київ: Кондор.
7. Яворська, Н. В. (2018). Формування мовних та термінологічних компетенцій у процесі перекладу. Львів: ЛНУ.
8. Власенко, А. П. (2012). Теорія перекладу: підручник для студентів. Київ: Академвидав.
9. Огієнко, М. І. (2016). Словник термінів перекладу та лінгвістики. Львів: Просвіта.
10. Савченко, О. М. (2014). Лексико-семантична асиметрія та переклад. Одеса: Південноукраїнський університет.
11. Ковтун, О. (2015). Історія перекладу та його методи. Київ: Освіта України.
12. Сисоєва, С. В. (2008). Культурологічний аспект перекладу. Харків: ХНУ ім. Каразіна.
13. Коваленко, В. С. (2010). Корпусна лінгвістика та переклад. Київ: Мова.

14. Шевченко, В. С. (2007). Інтерпретація та переклад. Харків: Вища школа.
15. Габріелян, М. В. (2012). Міжмовні варіації в перекладі. Київ: Вид-во «Університет».
16. Хомич, О. С. (2005). Теорія перекладу і методи. Львів: Парадигма.
17. Журавель, Л. С. (2006). Гармонізація термінів у науковому перекладі. Одеса: Астропринт.
18. Ковальчук, Л. М. (2013). Фреймова семантика в теорії перекладу. Чернівці: ЧНУ.
19. Гуденко, М. В. (2008). Машинний переклад у контексті новітніх технологій. Київ: КНУ.
20. Гей, С. М. (2014). Термінотворення та стандартизація в перекладі. Харків: ХНПУ.
21. Різун, О. Б. (2017). Семіотичний підхід до перекладу. Київ: Вища школа.
22. Щербань, В. І. (2010). Національне забарвлення мови в перекладі. Одеса: ОНУ.
23. Левчук, В. Г. (2012). Поетичний переклад: теорія та практика. Київ: Видавництво КМ.
24. Яценко, О. Ю. (2011). Адаптація термінів у міжмовному перекладі. Харків: Вищ. навч. заклад.
25. Чайка, І. К. (2005). Інститут перекладачів: історія та сучасність. Київ: Наукова думка.
26. Сидоренко, Т. В. (2004). Переклад поезії: теорія та практика. Київ: Літературна Україна.
27. Тарасенко, В. О. (2011). Лексикографія і переклад: взаємозв'язок. Львів: Львівський університет.

28. Кисіль, М. М. (2016). Сучасний термінологічний переклад. Київ: Академвидав.
29. Іванова, Л. В. (2013). Міжкультурні бар'єри в перекладі. Харків: Логос.
30. Орлова, Т. М. (2017). Мови міжнародного спілкування. Переклад та культурні специфіки. Одеса: ОНУ.
31. Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
32. Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*. London: Routledge.
33. Bassnett, S., & Lefevere, A. (1990). *Translation, History, and Culture*. London: Pinter Publishers.
34. Becher, V. (2010). *The Intercultural Communication of Translators*. London: Routledge.
35. Busse, B. (2015). *Teaching Translation*. Berlin: de Gruyter.
36. Croft, W. (2003). *Typology and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
37. D'Hulst, L. (2014). *Translation as an Interpretive Act*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
38. Deane-Cox, S. (2017). *Translating for the Media*. New York: Routledge.
39. Gile, D. (2009). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
40. Gutt, E. A. (1991). *Translation and Relevance: Cognition and Context*. Oxford: Blackwell.
41. Heine, C. (2013). *Kompetenzvermittlung im Übersetzen*. Tübingen: Narr.
42. House, J. (2015). *Translation as Communication Across Languages and Cultures*. London: Routledge.
43. Kade, O. (2009). *The Art of Translation*. Berlin: Walter de Gruyter.

44. Kade, O. (2013). Die Rezeption der Übersetzungswissenschaft. Berlin: de Gruyter.
45. Katan, D. (2004). Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters, and Mediators. London: Routledge.
46. Kelly, D. (2005). A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice. Manchester: St. Jerome Publishing.
47. Kussmaul, P. (2005). Training the Translator. Amsterdam: John Benjamins.
48. Meyer, B. (2012). Lexik und Übersetzung. Tübingen: Narr.
49. Munday, J. (2008). Introducing Translation Studies: Theories and Applications. London: Routledge.
50. Munday, J. (2016). The Routledge Handbook of Translation Studies. London: Routledge.
51. Neubert, A. (1994). Translation as Text. Berlin: de Gruyter.
52. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. London: Prentice Hall.
53. Nida, E. A. (2001). The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill.
54. Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill.
55. Nord, C. (2001). Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Manchester: St. Jerome Publishing.
56. Nussbaum, M. (2007). Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education. Cambridge, MA: Harvard University Press.
57. Paul, L. (2015). Interkulturelle Kommunikation und Übersetzung. Tübingen: de Gruyter.
58. Piccardo, E. (2012). Plurilingualism and the Teaching of Translation. Amsterdam: John Benjamins.

59. Pöchhacker, F. (2016). *Introducing Interpreting Studies*. London: Routledge.
60. Pym, A. (2010). *Exploring Translation Theories*. London: Routledge.
61. Pym, A. (2010). *Exploring Translation Theories*. London: Routledge.
62. Reiss, K. (2004). *Textlinguistik und Übersetzen*. Tübingen: Narr.
63. Robinson, D. (2003). *Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. London: Routledge.
64. Robinson, D. (2014). *The Translator's Turn*. London: Routledge.
65. Sager, J. C. (2001). *Language in Translation: Functions and Challenges*. London: Routledge.
66. Salama-Carr, M. (2002). *Translation and Diversity*. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
67. Schäffner, C. (2012). *Translation and Interpreting: A Dual Perspective*. Berlin: Springer.
68. Schaffner, C., & Adab, B. (2000). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins.
69. Schäffner, C., & Adab, B. (2000). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
70. Schäffner, C., & Adab, B. (2003). *Translation as a Means of Communication*. Amsterdam: John Benjamins.
71. Seleskovitch, D. (2004). *Interpreting for International Conferences*. Amsterdam: John Benjamins.
72. Snell-Hornby, M. (1990). *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam: John Benjamins.
73. Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Views?* Amsterdam: John Benjamins Publishing.
74. Stegmann, K. (2014). *Translation and its Effects*. Tübingen: Narr.

75. Stein, D. (1997). *The Handbook of Translation Studies*. Berlin: de Gruyter.
76. Thiel, H. (2006). *Übersetzung und Interkulturalität*. Berlin: de Gruyter.
77. Toury, G. (2012). *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
78. Tymoczko, M., & Gentzler, E. (2002). *Translation and Power*. Amherst: University of Massachusetts Press.
79. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
80. Wilss, W. (1999). *The Science of Translation*. Tübingen: Narr.

Додатки

Йоганн Вольфганг фон Гете – **Wanderers Nachtlied**

Über allen Gipfeln
Ist Ruh;
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vöglein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Генріх Гейне – **Fichtenbaum**

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Höh'.
Ich schläfert: mit weißer Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee.
Er träumt von einer Palme,
Die, fern im Morgenland,
Einsam und schweigend trauert,
Auf brennender Felsenwand.

Вільям Шекспір – Shall I compare thee to a summer's day?

Shall I compare thee to a summer's day?
Thou art more lovely and more temperate:
Rough winds do shake the darling buds of May,
And summer's lease hath all too short a date;
Sometime too hot the eye of heaven shines,
And often is his gold complexion dimm'd;
And every fair from fair sometime declines,
By chance or nature's changing course untrimm'd;
But thy eternal summer shall not fade
Nor lose possession of that fair thou ow'st;
Nor shall Death brag thou wander'st in his shade,
When in eternal lines to time thou grow'st:
So long as men can breathe or eyes can see,
So long lives this, and this gives life to thee.

Леонард Коеп – Hallelujah

Now I've heard there was a secret chord
That David played, and it pleased the Lord
But you don't really care for music, do you?
It goes like this, the fourth, the fifth
The minor fall, the major lift
The baffled king composing Hallelujah

Hallelujah, Hallelujah
Hallelujah, Hallelujah

Your faith was strong but you needed proof
You saw her bathing on the roof
Her beauty and the moonlight overthrew her
She tied you to a kitchen chair
She broke your throne, and she cut your hair
And from your lips

Франц Шуберт – Der Erlkönig

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?

Es ist der Vater mit seinem Kind;

Er hat den Knaben wohl in dem Arm,

Er fasst ihn sicher, er hält ihn warm.

"Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?"

"Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?

Den Erlenkönig mit Kron' und Schweif?"

"Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif."

"Du liebes Kind, komm, geh mit mir!

Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;

Manch bunte Blumen sind an dem Strand,

Meine Mutter hat manch gülden Gewand."

"Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,

Was Erlenkönig mir leise verspricht?"

"Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind;

In dürren Blättern säuselt der Wind."

"Willst, finer Knabe, du mit mir gehn?

Meine Töchter sollen dich warten schön;

Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn

Und wiegen und tanzen und singen dich ein."

"Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort

Erlkönigs Töchter am düsteren Ort?"

"Mein Sohn, mein Sohn, ich seh es genau:

Es scheinen die alten Weiden so grau."

"Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt."
"Mein Vater, mein Vater, jetzt fasst er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan!"

Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in den Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

Роберт Фрост – The Road Not Taken

Two roads diverged in a yellow wood,
And sorry I could not travel both
And be one traveler, long I stood
And looked down one as far as I could
To where it bent in the undergrowth;
Then took the other, as just as fair,
And having perhaps the better claim,
Because it was grassy and wanted wear;
Though as for that the passing there
Had worn them really about the same,
And both that morning equally lay
In leaves no step had trodden black.
Oh, I kept the first for another day!
Yet knowing how way leads on to way,
I doubted if I should ever come back.
I shall be telling this with a sigh
Somewhere ages and ages hence:
Two roads diverged in a wood, and I—
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference.

Андрій Малишко – Пісня про рушник

Рідна мати моя, ти ночей не доспала,
Ти водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.

Джон Кітс – Ode to a Nightingale

My heart aches, and a drowsy numbness pains
My sense, as though of hemlock I had drunk,
Or emptied some dull opiate to the drains
One minute past, and Lethe-wards had sunk:
'Tis not through envy of thy happy lot,
But being too happy in thine happiness,
That thou, light-winged Dryad of the trees
In some melodious plot
Of beechen green,
Singing of summer in full-throated ease.

Шарль Бодлер – L'Albatros

Souvent, pour s'amuser, les hommes d'équipage
Prennent des albatros, vastes oiseaux des mers,
Qui suivent, indolents compagnons de voyage,
Le navire glissant sur les gouffres amers.

À peine les ont-ils déposés sur les planches,
Que ces rois de l'azur, maladroits et honteux,
Laissent piteusement leurs grandes ailes blanches
Comme des avirons traîner à côté d'eux.

Ce voyageur ailé, comme il est gauche et veule!
Lui, naguère si beau, qu'il est comique et laid!
L'un agace son bec avec un brûle-gueule,
L'autre mime, en boitant, l'infirme qui volait!

Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempête et se rit de l'archer;
Exilé sur le sol au milieu des huées,
Ses ailes de géant l'empêchent de marcher.

Вільям Блейк – The Tyger

Tyger Tyger, burning bright,
In the forests of the night;
What immortal hand or eye,
Could frame thy fearful symmetry?

In what distant deeps or skies.
Burnt the fire of thine eyes?
On what wings dare he aspire?
What the hand, dare seize the fire?

And what shoulder, and what art,
Could twist the sinews of thy heart?
And when thy heart began to beat,
What dread hand? what dread feet?

What the hammer? what the chain,
In what furnace was thy brain?
What the anvil? what dread grasp,
Dare its deadly terrors clasp!

When the stars threw down their spears
And water'd heaven with their tears:
Did he smile his work to see?
Did he who made the Lamb make thee?

Tyger Tyger burning bright,
In the forests of the night:
What immortal hand or eye,
Dare frame thy fearful symmetry?

Тарас Шевченко – Заповіт

Як умру, то поховайте

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отоді я
І лани, і гори —
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом

25 грудня 1845 року, Переяслав

Бертольт Брехт – Die Ballade vom Wasserrad

Die Ballade vom Wasserrad
Ein altes Rad stand am Ufer des Flusses,
Ein Wasserrad, das drehte sich,
Und wenn der Wind kam, und der Fluss ihm half,
Dann drehte sich das Rad nicht mehr.

Es drehte sich und es drehte sich,
Doch ohne Wasser war es still.
Doch der Fluss ging weiter, ohne Rast,
Das Rad blieb immer in der Nacht.

Die Geschichte zeigt den Menschen
Ein altes Rad, das still geblieben,
Doch der Fluss ging weiter, immer
Wie der Mensch im Strom der Zeit.

Райнер Марія Рільке – Der Panther

Im Jardin des Plantes, Paris

Sein Blick ist vom Vorübergehn der Stäbe
so müd geworden, daß er nichts mehr hält.
Ihm ist, als ob es tausend Stäbe gäbe
und hinter tausend Stäben keine Welt.

Der weiche Gang geschmeidig starker Schritte,
der sich im allerkleinsten Kreise dreht,
ist wie ein Tanz von Kraft um eine Mitte,
in der betäubt ein großer Wille steht.

Nur manchmal schiebt der Vorhang der Pupille
sich lautlos auf –. Dann geht ein Bild hinein,
geht durch der Glieder angespannte Stille –
und hört im Herzen auf zu sein.

Поль Целан – Todesfuge

Schwarze Milch der Frühe wir trinken sie abends
wir trinken sie mittags und morgens wir trinken sie nachts
wir trinken und trinken
wir schaufeln ein Grab in den Lüften da liegt man nicht eng
Ein Mann wohnt im Haus der spielt mit den Schlangen der schreibt
der schreibt wenn es dunkelt nach Deutschland
dein goldenes Haar Margarete

er schreibt es und tritt vor das Haus und es blitzen die Sterne
er pfeift seine Rüden herbei
er pfeift seine Juden hervor läßt schaufeln ein Grab in der Erde
er befiehlt uns spielt auf nun zum Tanz

Schwarze Milch der Frühe wir trinken dich nachts
wir trinken dich morgens und mittags wir trinken dich abends
wir trinken und trinken
Ein Mann wohnt im Haus der spielt mit den Schlangen der schreibt
der schreibt wenn es dunkelt nach Deutschland
dein goldenes Haar Margarete
Dein aschenes Haar Sulamith

wir schaufeln ein Grab in den Lüften da liegt man nicht eng

Er ruft stecht tiefer ins Erdreich ihr einen ihr andern singet und spielt
er greift nach dem Eisen im Gurt er schwingts seine Augen sind blau
stecht tiefer die Spaten ihr einen ihr anderen spielt weiter zum Tanz auf

Schwarze Milch der Frühe wir trinken dich nachts
wir trinken dich mittags und morgens wir trinken dich abends
wir trinken und trinken
ein Mann wohnt im Haus dein goldenes Haar Margarete
dein aschenes Haar Sulamith er spielt mit den Schlangen

Er ruft spielt süßer den Tod der Tod ist ein Meister aus Deutschland
er ruft streicht dunkler die Geigen dann steigt ihr als Rauch in die Luft
dann habt ihr ein Grab in den Wolken da liegt man nicht eng

Schwarze Milch der Frühe wir trinken dich nachts
wir trinken dich mittags der Tod ist ein Meister aus Deutschland
wir trinken dich abends und morgens wir trinken und trinken
der Tod ist ein Meister aus Deutschland sein Auge ist blau

er trifft dich mit bleierner Kugel er trifft dich genau
ein Mann wohnt im Haus dein goldenes Haar Margarete
er hetzt seine Rüden auf uns er schenkt uns ein Grab in der Luft
er spielt mit den Schlangen und träumt der Tod ist ein Meister aus
Deutschland

dein goldenes Haar Margarete
dein aschenes Haar Sulamith

Герман Гецце – Stufen

Wie jede Blüte welkt und jede Jugend
Dem Alter weicht, blüht jede Lebensstufe,
Blüht jede Weisheit auch und jede Tugend
Zu ihrer Zeit und darf nicht ewig dauern.

Es muss das Herz bei jedem Lebensrufe
Bereit zum Abschied sein und Neubeginne,
Um sich in Tapferkeit und ohne Trauern
in andre, neue Bindungen zu geben.

Und jedem Anfang wohnt ein Zauber inne,
Der uns beschützt und der uns hilft zu leben.

Wir sollen heiter Raum um Raum durchschreiten,
An keinem wie an einer Heimat hängen,
Der Weltgeist will nicht fesseln uns und engen,
Er will uns Stuf' um Stufe heben, weiten.
Kaum sind wir heimisch einem Lebenskreise
Und traulich eingewohnt, so droht Erschlaffen,
Nur wer bereit zu Aufbruch ist und Reise,
Mag lähmender Gewöhnung sich entrafen.

Es wird vielleicht auch noch die Todesstunde
Uns neuen Räumen jung entgegensenden,
Des Lebens Ruf an uns wird niemals enden ...
Wohlan denn, Herz, nimm Abschied und gesunde!

Генрих Гейне – Die Lorelei

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,
Daß ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar.

Sie kämmt es mit goldenem Kamme
Und singt ein Lied dabei,
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Höh'.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Lorelei getan.

Інституційна стандартизація термінів та їх ролі в перекладацьких технологіях

№	Термін (англ.)	Термін (українською)	Термін (німецькою)	Термін (французькою)
1	Terminology	Термінологія	Terminologie	Terminologie
2	Translation memory	Пам'ять перекладу	Übersetzungsspeicher	Mémoire de traduction
3	Machine translation	Машинний переклад	Maschinenübersetzung	Traduction automatique
4	Computer-assisted translation	Переклад комп'ютерною допомогою	³ Computerunterstützte Übersetzung	Traduction assistée par ordinateur
5	Terminological database	Термінологічна база даних	Terminologische Datenbank	Base de données terminologique
6	ISO standards	Стандарти ISO	ISO-Normen	Normes ISO
7	Content management	Управління контентом	Content-Management	Gestion de contenu
8	Lexical unit	Лексична одиниця	Lexikalische Einheit	Unité lexicale
9	Bilingual dictionary	Білінгвальний словник	Zweisprachiges Wörterbuch	Dictionnaire bilingue
10	Localization	Локалізація	Lokalisierung	Localisation
11	Corpus	Корпус	Korpus	Corpus
12	Quality assurance	Забезпечення якості	Qualitätssicherung	Assurance qualité
13	Semantic analysis	Семантичний аналіз	Semantische Analyse	Analyse sémantique
14	Source language	Мова оригіналу	Quellsprache	Langue source
15	Target language	Мова перекладу	Zielsprache	Langue cible
16	Syntax	Синтаксис	Syntax	Syntax
17	Cultural adaptation	Культурна адаптація	Kulturelle Anpassung	Adaptation culturelle
18	Globalization	Глобалізація	Globalisierung	Mondialisation
19	Translator's note	Примітка перекладача	Übersetzerbemerkung	Note du traducteur
20	Subtitling	Субтитрування	Untertitelung	Sous-titrage
21	Editing	Редагування	Redaktion	Édition
22	Proofreading	Коректура	Korrektur	Relecture
23	Interpreting	Усний переклад	Dolmetschen	Interprétation
24	Adaptation	Адаптація	Anpassung	Adaptation
25	Glossary	Глосарій	Glossar	Glossaire
26	Equivalence	Еквівалентність	Äquivalenz	Équivalence
27	Functional translation	Функціональний переклад	Funktionale Übersetzung	Traduction fonctionnelle

Інституційна стандартизація термінів та їх ролі в перекладацьких технологіях

№	Термін (англ.)	Термін (українською)	Термін (німецькою)	Термін (французькою)
28	Formal translation	Формальний переклад	Formelle Übersetzung	Traduction formelle
29	Text analysis	Аналіз тексту	Textanalyse	Analyse de texte
30	Translation strategy	Стратегія перекладу	Übersetzungsstrategie	Stratégie de traduction
31	Linguistic resources	Лінгвістичні ресурси	Linguistische Ressourcen	Ressources linguistiques
32	Contextual translation	Контекстуальний переклад	Kontextuelle Übersetzung	Traduction contextuelle
33	Terminological standard	Термінологічний стандарт	Terminologischer Standard	Norme terminologique
34	Cross-cultural	Міжкультурний	Interkulturell	Interculturel
35	Semi-automatic	Напіваавтоматичний	Halbautomatisch	Semi-automatique
36	Human translation	Людський переклад	Menschliche Übersetzung	Traduction humaine
37	Translation project	Проект перекладу	Übersetzungsprojekt	Projet de traduction
38	Automated translation	Автоматизований переклад	Automatisierte Übersetzung	Traduction automatisée
39	Machine-assisted	Машинно допомагаючий	Maschinenunterstützt	Assisté par machine
40	Multilingual	Багатомовний	Mehrsprachig	Multilingue
41	Content management system	Система управління контентом	Content-Management-System	Système de gestion de contenu
42	Localized version	Локалізована версія	Lokalisierte Version	Version localisée
43	Translation memory database	База даних пам'яті перекладу	Datenbank für Übersetzungsspeicher	Base de données de mémoire de traduction
44	Alignment	Вирівнювання	Ausrichtung	Alignement
45	Domain-specific	Спеціалізований домен	Domänenspezifisch	Spécifique au domaine
46	Source text	Джерельний текст	Quelltext	Texte source
47	Target text	Текст перекладу	Zieltext	Texte cible
48	Translation technology	Перекладацька технологія	Übersetzungstechnologie	Technologie de traduction
49	Relevance	Відповідність	Relevanz	Pertinence
50	Terminological harmonization	Термінологічна гармонізація	Terminologische Harmonisierung	Harmonisation terminologique

Моделі термінологічної дефініції

№	Термін (Українська)	Англійська	Німецька	Французька	Дефініція
1	Ближчий рід + видові відмінності	Genus proximum + specific differences	Genus proximum + spezifische Unterschiede	Genre proximum + différences spécifiques	Модель визначення, яка полягає у вказівці на загальну категорію (ближчий рід) та конкретні ознаки, що відрізняють поняття від інших. Описує термін через перелік конкретних прикладів або підвидів, які належать до поняття.
2	Екстенціональна дефініція	Extensional definition	Extensionale Definition	Définition extensionnelle	Визначення через опис функцій або ролі поняття в системі або контексті.
3	Функціональна дефініція	Functional definition	Funktionale Definition	Définition fonctionnelle	Визначення терміна через його властивості, зовнішній вигляд чи застосування, коли родові ознаки невизначені або надто абстрактні.
4	Описова дефініція	Descriptive definition	Beschreibende Definition	Définition descriptive	Визначення, яке розглядає термін не тільки з точки зору його значення, а й у контексті фрейму чи
5	Когнітивна дефініція	Cognitive definition	Kognitive Definition	Définition cognitive	Визначення, яке розглядає термін не тільки з точки зору його значення, а й у контексті фрейму чи

Моделі термінологічної дефініції

№	Термін (Українська)	Англійська	Німецька	Французька	Дефініція
6	Генетична дефініція	Genetic definition	Genetische Definition	Définition génétique	ментальної картини світу. Визначення терміна через процес його виникнення, утворення чи еволюції.
7	Інтенціональна дефініція	Intensional definition	Intensionale Definition	Définition intentionnelle	Визначення терміна, яке розглядає його властивості в контексті значення, а не лише прикладів чи функцій.
8	Перипразна дефініція	Paraphrastic definition	Paraphrastische Definition	Définition paraphrastique	Визначення через опис терміна іншими словами, без використання родового поняття чи специфічних відмінностей.
9	Операційна дефініція	Operational definition	Operationale Definition	Définition opérationnelle	Визначення через конкретні дії або критерії, за якими може бути реалізовано поняття.
10	Синонімічна дефініція	Synonymic definition	Synonymische Definition	Définition synonyme	Визначення, яке використовує синоніми або близькі за значенням терміни для пояснення поняття.
11	Лексична дефініція	Lexical definition	Lexikalische Definition	Définition lexicale	Визначення терміна через його лексичне значення в межах мови, без додаткових

Моделі термінологічної дефініції

№	Термін (Українська)	Англійська	Німецька	Французька	Дефініція
1	Контекстуальна	Contextual	Kontextuelle Definition	Définition contextuelle	урахувань контексту чи культури.
2	дефініція	definition			Визначення терміна в залежності від контексту, у якому він вживається.
1	Дескриптивна	Descriptive	Deskriptive Definition	Définition descriptive	Пояснення терміна через детальний опис його характеристик, властивостей чи вигляду.
3	дефініція	definition			Визначення, яке базується на зв'язках терміна з іншими поняттями, його місце в концептуальній картині світу.
1	Фреймова	Framed	Rahmen Definition	Définition cadrée	Визначення, яке розглядає термін з точки зору теорії або абстрактних концептів, без конкретних прикладів.
4	дефініція	definition			Визначення терміна з поглядом на його можливі майбутні зміни чи розвиток.
1	Теоретична	Theoretical	Theoretische Definition	Définition théorique	Визначення терміна через його потенційну можливість або необхідність у різних ситуаціях.
5	дефініція	definition			
1	Перспективна	Prospective	Perspektivische Definition	Définition prospective	
6	дефініція	definition			
1	Модальна	Modal	Modale Definition	Définition modale	
7	дефініція	definition			

Моделі термінологічної дефініції

№	Термін (Українська)	Англійська	Німецька	Французька	Дефініція
1 8	Структурна дефініція	Structural definition	Strukturelle Definition	Définition structurelle	Визначення, що фокусується на структурі терміна або його складових елементах.
1 9	Етимологічна дефініція	Etymological definition	Etymologische Definition	Définition étymologique	Визначення терміна через його походження або історичний розвиток.
2 0	Міжмовна дефініція	Interlingual definition	Interlinguale Definition	Définition interlinguale	Визначення терміна через його значення в різних мовах і контекстах.
2 1	Абстрактна дефініція	Abstract definition	Abstrakte Definition	Définition abstraite	Визначення терміна, яке зосереджено на загальних, а не конкретних характеристиках .
2 2	Порівняльна дефініція	Comparative definition	Vergleichende Definition	Définition comparative	Визначення терміна через порівняння з іншими подібними поняттями чи об'єктами.
2 3	Проблемна дефініція	Problematic definition	Problematische Definition	Définition problématique	Визначення терміна, яке підкреслює труднощі або суперечливі аспекти цього поняття.
2 4	Перехресна дефініція	Cross- referencing definition	Kreuzreferenzdefinitio n	Définition croisée	Визначення терміна через зв'язок із іншими поняттями або джерелами.
2 5	Параметрична дефініція	Parametric definition	Parametrische Definition	Définition paramétrique	Визначення терміна через

Моделі термінологічної дефініції

№	Термін (Українська)	Англійська	Німецька	Французька	Дефініція
2	Технічна	Technical	Technische	Définition	ключові параметри або вимірювання.
6	дефініція	definition	Definition	technique	Визначення терміна, яке є специфічним для технічної чи інженерної сфери.
2	Математична	Mathematical	Mathematische	Définition	терміна через математичні
7	дефініція	definition	Definition	mathématique	концепти, теореми або формули.
2	Логічна	Logical	Logische	Définition	Визначення терміна через його логічне
8	дефініція	definition	Definition	logique	значення або співвідношення з іншими логічними одинацями.
2	Філософська	Philosophical	Philosophische	Définition	Визначення терміна, яке розглядає його в
9	дефініція	definition	Definition	philosophique	контексті філософської думки або теорії.
3	Інтегральна	Integral	Integrale	Définition	Визначення, яке включає всі
0	дефініція	definition	Definition	intégrale	основні аспекти терміна в цілісному вигляді.

Термінологія в машинному перекладі та корпусній лінгвістиці

Термін	UA	EN	DE	FR	Визначення
Machine Translation (MT)	Машинний переклад	Machine Translation	Maschinelle Übersetzung	Traduction automatique	Переклад текстів з однієї мови на іншу за допомогою комп'ютерних систем без втручання людини.
Corpus Linguistics	Корпусна лінгвістика	Corpus Linguistics	Korpus-linguistik	Linguistique de corpus	Вивчення мови за допомогою великих корпусів текстів для аналізу лексичних і граматичних патернів.
Natural Language Processing (NLP)	Обробка природної мови	Natural Language Processing	Verarbeitung natürlicher Sprache	Traitement du langage naturel	Технології, що дозволяють комп'ютерам розуміти, аналізувати та генерувати природну мову.
Terminology Bank	Термінологічний банк	Terminology Bank	Terminologie-Datenbank	Banque de terminologie	База даних, що містить терміни певної галузі для забезпечення узгодженого використання в перекладі та наукових дослідженнях.
Automated Translation Systems	Системи автоматизованого перекладу	Automated Translation Systems	Automatisierte Übersetzungssysteme	Systèmes de traduction automatisée	Системи, які здійснюють переклад без участі людини, використовуючи алгоритми і штучний інтелект.
Computer-Assisted Translation (CAT)	Переклад з комп'ютерною підтримкою	Computer-Assisted Translation	Computer-unterstützte Übersetzung	Traduction assistée par ordinateur	Використання програмного забезпечення для підтримки процесу перекладу, таких як пам'ять перекладу та автоматичні підказки.

Термінологія в машинному перекладі та корпусній лінгвістиці

Термін	UA	EN	DE	FR	Визначення
Translation Memory (TM)	Пам'ять перекладу	Translation Memory	Übersetzungsspeicher	Mémoire de traduction	Система для збереження попередніх перекладів, що дозволяє знову використовувати їх для зниження часу та забезпечення консистентності.
Linguistic Annotation	Лінгвістична анотація	Linguistic Annotation	Linguistische Annotation	Annotation linguistique	Процес маркування тексту для визначення лексичних, граматичних чи семантичних характеристик.
Speech Recognition	Розпізнавання мови	Speech Recognition	Spracherkennung	Reconnaissance vocale	Технологія для автоматичного розпізнавання усного мовлення.
Machine Learning (ML)	Машинне навчання	Machine Learning	Maschinelles Lernen	Apprentissage automatique	Галузь штучного інтелекту, що використовує алгоритми для навчання системи без явного програмування на основі даних.
Text-to-Speech (TTS)	Текст мову	Text-to-Speech	Text-zu-Sprache	Synthèse vocale	Технологія, що перетворює текст у мовлення.
Named Entity Recognition (NER)	Розпізнавання іменованих сутностей	Named Entity Recognition	Erkennung benannter Entitäten	Reconnaissance d'entités nommées	Технологія для автоматичного виявлення та класифікації імен, дат, місць і т. д. у текстах.
Syntax Parsing	Синтаксичний парсинг	Syntax Parsing	Syntax-Parsing	Analyse syntaxique	Процес розбору речення для визначення його граматичної структури і зв'язків між словами.
Word Sense Disambiguation	Розрізнення значень слова	Word Sense Disambiguation	Wortsinne-Unterscheidung	Désambiguïsation des sens des mots	Процес визначення правильного значення слова в

Термінологія в машинному перекладі та корпусній лінгвістиці

Термін	UA	EN	DE	FR	Визначення
Word Sense Disambiguation (WSD)					контексті, якщо слово має кілька значень.
Part-of-Speech Tagging (POS Tagging)	Позначення частин мови	Part-of-Speech Tagging	Wortartenkennzeichnung	Étiquetage des parties du discours	Маркування слів у тексті за їх граматичними категоріями (наприклад, іменник, дієслово). Технологія для зберігання і взаємодії даних на основі семантичних відносин між інформацією в інтернеті.
Semantic Web	Семантична мережа	Semantic Web	Semantisches Web	Web sémantique	Формальна репрезентація знань, що описує концептуальні схеми і відносини між поняттями.
Ontology	Онтологія	Ontology	Ontologie	Ontologie	Технологія для пошуку інформації в різних мовах на основі запитів, виконаних на одній мові.
Cross-Language Information Retrieval (CLIR)	Міжмовний пошук інформації	Cross-Language Information Retrieval	Sprach-übergreifende Informationssuche	Recherche d'informations multilingues	Технологія для перетворення усного мовлення в текст.
Speech-to-Text (STT)	Мова текст	Speech-to-Text	Sprache-zu-Text	Parole texte	

Порівняльна таблиця термінів для технічного, медичного та юридичного перекладу

1. Технічні терміни (Технічний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Screw	Гвинт	Schraube
Bolt	Болт	Bolzen
Nut	Гайка	Mutter
Engine	Двигун	Motor
Transmission	Трансмсія	Getriebe
Gear	Передача	Zahnrad
Battery	Батарея	Batterie
Capacitor	Конденсатор	Kondensator
Resistor	Резистор	Widerstand
Circuit	Коло	Schaltkreis
Voltage	Напруга	Spannung
Current	Струм	Strom
Power	Потужність	Leistung
Load	Навантаження	Last
Frequency	Частота	Frequenz
Conductor	Провідник	Leiter
Insulation	Ізоляція	Isolierung
Short circuit	Коротке замикання	Kurzschluss
Semiconductor	Напівпровідник	Halbleiter
Diode	Діод	Diode
Transistor	Транзистор	Transistor
Capacitor	Конденсатор	Kondensator
Frequency response	Частотна характеристика	Frequenzgang
Amplifier	Посилувач	Verstärker
Oscillator	Осцилятор	Oszillator
Inductor	Індуктор	Induktivität
Transformer	Трансформатор	Transformator
Motor	Мотор	Motor
Controller	Контролер	Steuergerät
Actuator	Привід	Aktuator
Sensor	Датчик	Sensor
Signal	Сигнал	Signal

1. Технічні терміни (Технічний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Amplification	Посилення	Verstärkung
Digital	Цифровий	Digital
Analog	Аналоговий	Analog
Voltage regulator	Регулятор напруги	Spannungsregler
Power supply	Джерело живлення	Stromversorgung
Converter	Перетворювач	Umrichter
Signal processing	Обробка сигналів	Signalverarbeitung
Semiconductor material	Напівпровідниковий матеріал	Halbleitermaterial
Semiconductor device	Напівпровідниковий пристрій	Halbleiterbauelement
High voltage	Висока напруга	Hochspannung
Low voltage	Низька напруга	Niederspannung
Electrical circuit	Електричне коло	Elektrischer Kreis
Power grid	Енергетична мережа	Stromnetz
Energy efficiency	Енергетична ефективність	Energieeffizienz
Heat sink	Теплообмінник	Kühlkörper
Wiring	Проводка	Verkabelung
Load capacity	Навантажувальна здатність	Tragfähigkeit
Electrical engineering	Електротехніка	Elektrotechnik
Circuit board	Плата	Leiterplatte

2. Медичні терміни (Медичний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Heart	Серце	Herz
Lungs	Легені	Lunge
Kidney	Нирка	Niere
Liver	Печінка	Leber
Brain	Мозок	Gehirn
Blood	Кров	Blut
Artery	Артерія	Arterie
Vein	Вена	Vene
Skin	Шкіра	Haut
Bone	Кістка	Knochen
Muscle	М'яз	Muskel

2. Медичні терміни (Медичний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Cell	Клітина	Zelle
Tissue	Тканина	Gewebe
Organ	Орган	Organ
Diagnosis	Діагноз	Diagnose
Treatment	Лікування	Behandlung
Surgery	Хірургія	Chirurgie
Therapy	Терапія	Therapie
Prescription	Призначення	Verschreibung
Antibiotic	Антибіотик	Antibiotikum
Vaccine	Вакцина	Impfung
Infection	Інфекція	Infektion
Disease	Хвороба	Krankheit
Pain	Біль	Schmerz
Fever	Лихоманка	Fieber
Cough	Кашель	Husten
Flu	Грип	Grippe
Cold	Простуда	Erkältung
Cancer	Рак	Krebs
Tumor	Пухлина	Tumor
Treatment	Лікування	Behandlung
Medical record	Медична картка	Krankenakte
Nurse	Медсестра	Krankenschwester
Doctor	Лікар	Arzt
Hospital	Лікарня	Krankenhaus
Ambulance	Швидка допомога	Krankenwagen
Surgery	Хірургія	Chirurgie
Prescription	Рецепт	Rezept
Health	Здоров'я	Gesundheit
Condition	Стан	Zustand
Symptom	Симптом	Symptom
Blood pressure	Артеріальний тиск	Blutdruck
Heart attack	Інфаркт	Herzinfarkt
Stroke	Інсульт	Schlaganfall
Emergency	Надзвичайна ситуація	Notfall

2. Медичні терміни (Медичний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Chronic	Хронічний	Chronisch
Acute	Гострий	Akut
Surgery	Операція	Operation

3. Юридичні терміни (Юридичний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Contract	Контракт	Vertrag
Law	Закон	Gesetz
Rights	Права	Rechte
Justice	Справедливість	Gerechtigkeit
Court	Суд	Gericht
Judge	Суддя	Richter
Defendant	Відповідач	Beklagter
Plaintiff	Позивач	Kläger
Witness	Свідок	Zeuge
Evidence	Доказ	Beweis
Trial	Судовий процес	Prozess
Verdict	Вирок	Urteil
Sentence	Покарання	Strafe
Appeal	Апеляція	Berufung
Lawyer	Адвокат	Anwalt
Attorney	Юрист	Rechtsanwalt
Prosecutor	Прокурор	Staatsanwalt
Defendant's lawyer	Адвокат відповідача	Verteidiger
Criminal	Кримінальний	Kriminell
Civil	Цивільний	Zivil
Liability	Відповідальність	Haftung
Damages	Шкода	Schaden
Compensation	Компенсація	Entschädigung
Ownership	Власність	Eigentum
Property	Майно	Eigentum
Agreement	Угода	Vereinbarung
Dispute	Спір	Streit

3. Юридичні терміни (Юридичний переклад)

Термін (англ.)	Термін (укр.)	Термін (німецьк.)
Arbitration	Арбітраж	Schiedsverfahren
Settlement	Урегулювання	Vergleich
Copyright	Авторське право	Urheberrecht
Patent	Патент	Patent
Trademark	Товарний знак	Markenzeichen
Breach	Порушення	Verstoß
Claim	Позов	Anspruch
Injury	Травма	Verletzung
Negligence	Недбалість	Fahrlässigkeit
Fraud	Шахрайство	Betrug
Bankruptcy	Банкрутство	Insolvenz
Insolvency	Неспроможність	Zahlungsunfähigkeit
Enforcement	Виконання	Vollstreckung
Agreement	Договір	Vertrag
Mortgage	Іпотека	Hypothek
Testament	Заповіт	Testament
Will	Воля	Wille
Court order	Судова постанова	Gerichtsbeschluss

Список рекомендованої літератури

1. Бока О. В. Методичні вказівки з дисципліни «Практика перекладу». Суми : Вид-во СумДУ, 2005. 61 с.
2. Великий німецько-український словник / укладач В. Мюллер. 4-те видання, виправлене та доповнене. Київ : Вид-во: «Чумацький шлях», 2012. 792 с.
3. Гавриш М. М. Практикум з німецької мови для студентів економічних спеціальностей: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 128 с.
4. Гінка Б. І. «Типово німецьке»: стереотипи та реальність: навч. посібник з лінгвокраїнознавства / Б. І. Гінка, Р. М. Зінь. 2-ге вид., випр. і доп. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. С. 234–235.
5. Зацний Ю. А. Нова розмовна лексика і фразеологія: Англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. Вінниця: Нова книга, 2010. 224 с.
6. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2006. 592 с.
7. Кобякова І. К. Навчати перекладу: навч. посіб. / І. К. Кобякова. Суми : СумДУ, 2013. 159 с.
8. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2002. 280 с.
9. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: підручник. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
10. Краснова Л. В. До проблеми аналізу та інтерпретації художнього твору. Дрогобич : ТЗОВ «Вимір», 1997. 147 с.
11. Кучер З. І. Практика перекладу. Німецька мова. Вінниця : Нова книга, 2013. 504 с.

12. Міщенко Л. А. Посібник з художнього перекладу до курсу «Теорія і практика перекладу» / Л. А. Міщенко, О. М. Турченко. Вінниця : Нова книга, 2003. 176 с.
13. Науменко А. М. Аналіз-зіставлення / Нові підходи до вивчення й викладання філології у вищій школі. Запоріжжя : ЗДУ, 1998. С. 51 – 66.
14. Ролік А. В. Загальні аспекти перекладу: курс лекцій. Ніжин : НДП, 1997. 84 с.
15. Романенко О. В. Методичні вказівки до курсу “Вступ до перекладознавства: порівняльний аналіз оригіналу і перекладу” (для студентів 1-го курсу перекладацького відділення). Запоріжжя : ЗНУ, 2004. 305 с.
16. Чуланова Г. В. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Практика перекладу з англійської мови». Суми : СумДУ, 2012. 67 с.
17. Швачко С. О. Навчати вчитися. Вінниця : Нова книга, 2006. 136 с.
18. Adda-Decker, M., & Lamel, L. (2005). *Reconnaissance automatique de la parole*. Hermes Science Publications.
19. Bird, S., Klein, E., & Loper, E. (2009). *Natural Language Processing with Python*. O'Reilly Media.
20. Boulanger, D., & Lapalme, G. (2011). *Introduction au traitement automatique des langues*. Presses de l'Université de Montréal.
21. Clark, K., Luong, M. T., Le, Q. V., & Manning, C. D. (2019). ELECTRA: Pre-training Text Encoders as Discriminators Rather Than Generators. arXiv preprint arXiv:2003.10555.
22. Daille, B., & Morin, E. (2005). *Extraction de termes et indexation*. Hermes Science Publications.
23. Der Spiegel. Hamburg. URL: www.spiegel.de.
24. Die Zeit. Hamburg. URL: www.zeit.de.
25. Evert, S., & Krenn, B. (2005). *Corpus Linguistics*. De Gruyter.

26. F.A.Z. Frankfurter Allgemeine Zeitung. Frankfurt a.M. URL: www.faz.net.
27. Frumkina, A. (2021). Postmodern Principles in Integrated Teaching of Foreign Languages and Fine Arts to Primary Learners in the New Ukrainian School. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 579-594. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/499>
28. Frumkina, A. (2023). Theoretical and Empirical Models of Organizational Learning Processes in Knowledge Management. *Economics. Ecology. Socium*, 7 (3), 49-64.
29. Goldberg, Y. (2016). A Primer on Neural Network Models for Natural Language Processing. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 57, 345-420.
30. Goldberg, Y. (2017). *Neural Network Methods in Natural Language Processing*. Morgan & Claypool Publishers.
31. Götze, M. (2015). *Maschinelles Lernen für die Sprachverarbeitung*. Springer Vieweg.
32. Götze, M. (2015). *Maschinelles Lernen für die Sprachverarbeitung*. Springer Vieweg.
33. Goutte, C., & Gaussier, E. (2005). *Modèles de traduction statistique*. Hermes Science Publications.
34. Hahn, U., & Reimer, U. (2004). *Text Mining: Die Analyse von Textdaten*. Springer Vieweg.
35. Joubert, M., & Pustejovsky, J. (2010). *La linguistique de corpus*. Hermes Science Publications.
36. Joubert, M., & Pustejovsky, J. (2010). *La linguistique de corpus*. Hermes Science Publications.
37. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2020). *Speech and Language Processing* (3rd ed.). Pearson.

38. Kautz U. Handbu Kautz U. Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. München : ludicium, 2000. 632 S.
39. Koehn, P. (2009). Statistical Machine Translation. Cambridge University Press.
40. Krauwer, S., & Krenn, B. (2003). Sprachverarbeitung mit statistischen Methoden. Springer.
41. Krenn, B., & Evert, S. (2005). Corpus Linguistics. De Gruyter.
42. Krenn, B., & Krauwer, S. (2003). Sprachverarbeitung mit statistischen Methoden. Springer.
43. Levz J. Die literarische Überetzung : Theorie einer Kunstgattung. Frankfurt / M., 1967. 65 S.
44. Manning, C. D., & Hinrichs, E. (2011). Linguistic Structure Prediction. Synthesis Lectures on Human Language Technologies.
45. Manning, C. D., & Schütze, H. (1999). Foundations of Statistical Natural Language Processing. MIT Press.
46. Mikolov, T., Chen, K., Corrado, G., & Dean, J. (2013). Efficient Estimation of Word Representations in Vector Space. arXiv preprint arXiv:1301.3781.
47. Mounin G. Die Übersetzung Geschichte, Theorie, Anwendung. München, 1967. S. 21–120.
48. Schütze, H., & Manning, C. D. (2000). Foundations of Statistical Natural Language Processing. MIT Press.
49. Sebastiani, F. (2002). Text Classification and Naive Bayes Classifiers. ACM Computing Surveys, 34(3), 1-34.
50. Sebastiani, F. (2002). Text Classification and Naive Bayes Classifiers. ACM Computing Surveys, 34(3), 1-34.
51. Seddah, D., & Denoual, M. (2013). Traitement automatique des langues. Dunod.

52. Seddah, D., & Denoual, M. (2013). *Traitement automatique des langues*. Dunod.
53. Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., Kaiser, Ł., & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30.
54. Zinsmeister, H. (2010). *Einführung in die Computerlinguistik*. De Gruyter.
55. Zinsmeister, H. (2010). *Einführung in die Computerlinguistik*. De Gruyter.